

Dnesek

40
nezávislý
týdeník

ROČNÍK II.

V PRAZE 8. LEDNA 1948

CENA Kčs 3.50

Co škodí socialismu

FRANTIŠEK HUMLER

Nad rakví Rudolfa Bechyně

MILOŠ VANĚK

Studenti a ministr

LIBOR BROM

L'udové súdnictvo na Slovensku sa skončilo ...

Dr J. ŠUJAN

Přání splněno - co dál?

JAROSLAV P. BLAŽEK

O českém udavačství

JUDr JAROSLAV ŽENATÝ

...a na hřbitově pásti dobytek

ANTONÍN HORSKÝ

Hřichy proti sociální spravedlnosti — Oslavy nebo zamyšlení? — Boj proti stranickosti — O vánocích po vánocích — Sovětské hospodářské reformy — Je tohle právní řád? — Masarykův portrét na našich školách — Škola a politika — Studentstvo schůzje — Duha nad benzinem — Pražská radnice — Listárna redakce

Služba
motoristům

V. HOLAN
Praha XII, Milešovská 13, tel. 500-62

MISTROVSKÁ NOVELA Marie Pujmanové PŘEDTUCHA

již bylo použito jako námětu pro film právě předváděný v premiérových kinech, vyšla v novém vydání. Brož. 35 Kčs, váz. 55 Kčs.

Od téže autorky máme v omezeném množství ještě na skladě:

POD KŘÍDLY. Knihy domova. IV. vyd. Příběh dospívání uprostřed staropražské rodiny, jímž prosakují světla čistého a líbezného života, naplněného aktivní a obětavou láskou. Brož. 60 Kčs, váz. 80 Kčs.

VERŠE MATEŘSKÉ. II. vydání. Sbírnka citlivé lyriky, zvětčující v básnické zkratce chvíle úzkosti i radosti matky. Brož. 27 Kčs.

ZPĚVNÍK. Soubor krásné, lidsky vroucí lyriky, plné lásky k lidem a k zemi. Brož. 25 Kčs.

U knihkupců. Fr. Borový.

ŠKODOVY ZÁVODY

V R. 1947

splnily
jmenovitý
program
dvouletky
106 2/3%

a vyvezly
stroje
a zařízení
DO CELÉHO SVĚTA

DÁRKOVÉ BALÍČKY

z USA podle nových celních předpisů s obsahem:

1 kg kávy	2 toal. mýdla
1/4 " čaje	1 konzervu špeku
1 " rýže	300 gr vlny plet.
1/2 " čokolády	200 cig. Morris
1/2 " kakao	1 punčochy Nylon

obdržíte, zaplatí-li vaši příbuzní 13 dolarů firmě:
C. E. LANDIS, 850 WEST 176 TH Street, NEW YORK
33 N. V.

Obsaňný časopis pro obchod a průmysl

Poslední zprávy o vývoji v mezinárodním obchodě a průmyslu mají rozhodující význam pro každého obchodníka a průmyslníka.

„The Times Review of Industry“, zahrnující v sobě též dobře známý časopis „Times Trade and Engineering“, je možno obdržet v Československu a platit v korunách. Tento časopis, bohatě ilustrovaný fotografiemi, mapami, diagramy a ilustracemi, má velký význam i pro ty, jichž znalost angličtiny nejsou dokonalé.

Roční předplatná kromě poštovního Kčs 240,-
Cena jednoho výtisku kromě pošt. Kčs 22,-

THE TIMES
REVIEW OF INDUSTRY

OBSAH DNEŠKA Č. 39: Dr ANT. KLATOVSKÝ: Naše politické strany a demokracie. — FR. LOUBAL: Několik otázek Slovensku na konci roku. — EDVARD VALENTA: Daleko od Prahy. — Dr S. VELINSKÝ a DOBROMIL NOVAK: Student a život. — FR. RESL: Textil - zdroj ošacení a reportáží. — BOHUMIL ČERNÝ: Duch odboje v zrcadle dějin. — JIRÍ ZHOR: Popřevratné plus. — Je reakce? — Jak je dovoleno bydlit? — Kolem pražské radnice. — Útěk k hodnotám? — Praha a venkov. — Kdo se lépe osvědčil? — Dva porevoluční romány. — Cena cukerinu. — Zaluží.

VDÁVÁ SDRUŽENÍ KULTURNÍCH ORGANISACÍ

VYCHÁZÍ TÝDNĚ VE ČTVRTEK

REDAKCE A ADMINISTRACE PRAHA I, NÁRODNÍ TR. 9

Telefon číslo 390-51 až 54. — Účet poštovní spořitelny číslo 35.622. — Nevyžádané rukopisy se nevracejí. — Předplatné na rok Kčs 168.—, na půl roku Kčs 84.—, na čtvrt roku Kčs 42.—, jednotlivá čísla Kčs 3.50. — Dohledací pošt. úřad Praha 25. — Odpovědný zástupce listu redaktor Ed. Valenta. — Tiskne Melantrich, Praha II, Václavské nám. 38.

Dnesek

řídí Ferd. Peroutka

Co škodí socialismu

Nemáme před sebou nic než socialismus, lidový řád prohlubující se demokracie. O socialismus nedemokratický, je-li nějaký, nestojíme a jsme proti němu. Úkolem socialistů je, aby své ideály a svá zřízení učinili přijatelnými pro celý národ, všechny jeho vrstvy. Socialismus nerozděluje, nýbrž pojí. Kdo si myslí, že nejlepší způsob, jak k socialismu dojít, je nadvláda jedněch, mýlí se. Zvláště u nás v Československu by se zmýlil. Vazbu násilí Čech nerozbíjí pěstí, ale rozleptá ironií a neorganizovanou jednotou vtípu a osklivosti, až otřesena sama se uvolní a poddá.

Náš lid přijme rád každý řád, jehož si bude moci vážit. Naproti tomu žádné jméno nemá v sobě tolik zaklínací moci, aby samo o sobě, bez ohledu na svůj obsah, působilo respekt. Naše národy se rozhodly pro socialismus a dobře učinily. Všechny jiné cesty jsou zasuty, tato jediná cesta, nejlepší, zbývá. Osud socialismu (a přejeme si, aby měl úplný zdar), záleží ovšem na tom, jak se uvede a zapíše v srdce všeho občanstva, kolik toho dokáže. Nic nemá moci samo o sobě, všechno pochází z lidí. Oni mohou socialismu prospět, oni jej mohou však také poškodit.

Nejběžnější představou mezi lidmi je ta, která označuje

reakcionáře

za největší škůdce nových směrů. Nebezpečí takového názoru tkví nikoliv v tom, že by byl nesprávný, ale v tom, že je zhusta příliš paušální a stereotypní. To slovo hodně utrpělo nadměrným užíváním, takže někdy působí obnošeně jako starý kabát, bylo by v zájmu věci, aby přestalo být pouhou nadávkou a stalo se pojmem s přesně vymezeným obsahem. Za zpátečníka... (a ten český výraz je výstižnější nežli onen cizí) lze označit staromilce, někdy zcela neškodného, řekli bychom »ideového«, kdežto ten, jenž vědomě a záměrně poškozuje zájmy národa a jeho lidu, aby neoprávněně získal jisté výhody sám pro svou osobu, rodinu či skupinu, je prostě sobec, kořistník. Kdo takto jedná, je nepřitelem lidu, i kdyby sám sebe nazýval třeba revolucionářem. Jak jsme už naznačili, nejde o slovíčka, nýbrž o smysl jednání.

Zpátečníkům je třeba říci toto: Vaše úsilí je marné, nikdy se vám nepodaří obrátit vývoj nazpátek! A těm horším: Zánětlivý národ, má-li si uchovávat úctu sám k sobě, neumídlí ve svém zápase s cizopasníky uvnitř vlastního těla. Kdo necítí závazek lidskosti vůči ostatním spoluobčanům a drsně se proti ní prohřešuje, je hoden odsouzení a trestu. Představujeme si smysl našeho politického života právě v tom, že stavi politické úsilí do služeb národního a občanského rozvoje a vzestupu a že se jím brání proti každému vykojení a útlaku se strany jedince anebo skupiny. Český a slovenský člověk, neopustí-li ho zdravé a střízlivé myšlení, jež mu vždy tolik pomáhalo v překonávání nejtěžších překážek a bolesti historických, nikdy neustane v zápase se škůdci a pijavicemi, ať staromilci či novomilci, ohrožujícími hmotné, kulturní a mravní statky vlastního národa. Socialismus bude a musí být. Nevíme o ničem lepším.

Nebezpečí zevnitř

S druhé strany nebezpečí, jež ohrožuje naše nové úsilí, může pocházet od socialistů samotných. Historie už si libuje v takových paradoxech, to nutno si uvědomit, neboť běží o známé a prastaré úkazy, jež vyplývají z ustro-

jení lidské povahy. Konec otroctví, feudalismu, kapitalismu způsobili a působí velkým dílem otrokáři, feudálové a kapitalisté sami. Zamotali se do nastražených sítí nakonec tak, že nevěděli kudy kam, a čím více se pak snažili upevnit svou moc, tím více ji ztráceli až ke konečnému vyúčtování a súčtování.

Namítne se: socialismus je hnutí pokrokové, kdežto u jmenovaných soustav šlo o směry vyložené protilidově. Pravda je v tom, že i feudalismus i kapitalismus ve svých počátcích, nežli se ustavily jako politická moc, neměly charakter zpátečnický, ba je možno říci, že vnesly do poměrů, z nichž vzešly, jistou dávku nutné organizace. Pak se tu však objevilo ovoce jistých výhod a tak se počaly pěstovat jen ty výhody a zájmy lidu byly odsunovány stranou. Socialisté mohou jednat dvojným způsobem: buďto podrží živou ideu a budou ji neustále konfrontovat se svou praxí, anebo se zakousnou do výhod, jež jim přináší moc, a utonou nakonec v nich v úplném zapomnění a popření počáteční myšlenky. I řády se udržují těmi ideami, z nichž vzešly. O velké důležitosti a historické i lidské ceně idejí socialistických a směřujících k praktické humanitě, netřeba pochybovat, to je na bile dni.

Nuže, co škodí socialismu? Především to, jestliže jeho přívrženci se chovají někdy tak, že každý hned pozná, že tu nejde o svět nový, nýbrž prastarý, počínají-li si tak, že odpuzují gestem, frází, nabubřelostí, úskočností, na místo aby získávali laskavosti. Ten, kdo v sobě cítí nový život a zakouší nový svět, má povinnost k své- mu zážitku i k těm, kteří tak daleko ještě nedospěli — nejen práva. Nic snazšího, nežli zkrátit dobrou ideu! Historie není vlastně jiným, nežli obrazem dobrých začátků a špatných konců.

Zvůli třeba potlačovat; domnívá-li se však někdo, že osvobození lidu lze docílit omezením osobní svobody, pak je na omylu. Jednota je dobrá věc: sama o sobě není však hodnotou, jinak by bylo hodnotou i nacistické Německo, jednotné až k obzernosti. Vždy záleží na tom, čemu se tou jednotou slouží.

Také revoluce jsou nutné. Revolucionářem ovšem není ten, kdo si počíná jako samolibý lovec v cizích revírech. Nadměrnou ohleduplností k milcům a bezohledností k těm, kteří jsou v nemilosti — tím se začíná svět starý, nikoliv nový. Prohlásí-li někdo, že vysoké vzdělání je ošemetné, pak nemluví ovšem pro lid, doosvobozovaný obecným vzestupem vzdělanosti, nýbrž třeba pro ruského cara, jenž nařizoval zavírat školy v krajích, kde vznikala nespokojenost s poměry. Udržoval-li kapitalismus a fašismus záměrně kulturní zaostalost lidu, neodstraníme toto dědictví tím, že mu doporučíme četbu jedněch novin a jednu jednostrannost nahradíme jednostranností druhou. Kulturní hodnoty, s nimiž vinou starých i nových poměrů se lid dosud neseznámil, nejsou pochybnými jenom proto, že jsou namnoze v majetku těch, kteří s oblibou za lid nebývají počítáni. Naproti tomu však nutno říci, že člověk opravdu vzdělaný nemůže nepřiložit ruku k dílu socialistického budování v našich zemích. On nechť je především strážcem čistoty nového úsilí a podněcovatelem a předbojovníkem tam, kde množství hrozí udušit jakost.

Také se lidový řád nezačíná tím, že

pracovní morálka

je horší nežli za řádu kapitalistického. Smysl voleb je ve zvolení někoho. Ač (anebo právě proto, že) uznáváme nutnost klidu a pořádku v závodech, přece jenom zaráží

fakt, že tu před časem probíhaly volby, jimiž namnoze nebyl nikdo zvolen. Neprošla-li kandidátka oficiální, neprošla žádná jiná z toho jednoduchého důvodu, že žádné jiné nebylo. Prameno také působí popularita, falešně založená. V dnešních svizelných poměrech hospodářských nemůže si stát dovolit zbytečné utrácení peněz. Vidíme však, že se namnoze masově rozdělují dary, jako kdybychom žili v největší konjunktúře; tím hůře, že toto dávání má zhusta charakter jednostranné volební a agitační. Na druhé straně pak scházejí peníze na věci nezbytné.

Přesvědčováním, získáváním a nikoliv kupováním duší ustavuje se socialistická morálka, tak potřebná pro zdar společného díla. Vážné řízení věci působí respekt u občanstva, nikoli nevážná demagogie, kterou někteří zaměňují za demokracii jenom proto, že k ní demokracie poskytuje příležitost, ačkoliv je sama svou podstatou, na hony vzdálena od zjevů tohoto rázu.

Vůle k socialismu je sice chvalitebná a nutná věc, ale sama o sobě nestačí, není-li podpirána znamenitými ukázkami vlády a správy. Počínaly-li si vlády liberálně-diletantsky, je na socialismu, aby ukázal své mistrovství. Lid se shromažďuje v závodech a na náměstích, aby projevil své odhodlání k socialistické přeměně společnosti. Dobrá. Nezapomeňme, že podobně se dalo v historii i za jiných, relativně stejně dobrých okolností. Ale zjistilo se, že dobrými úmysly bývá namnoze dlážděná cesta do pekel. Žádné rozhňování, ať seriově vyráběné či nahodile spontánní, nestačí, není-li stále dotvářeno a umocňováno příkladnou praxí. Prameny nadšené bývají velmi vrtošivé a rády vysychají, není-li tu dost hmotné vláhy pro vzněty vždy znovu tryskající. Jeden básník napsal: Denně bojuji o svého Boha. Socialismus by si měl vzít za heslo: Den jak den vytvářím nové hodnoty, čímž se slova tělo, důstojné a rovné, žádné zmetky a hrůžky. Čím lépe a odpovědněji se bude pro socialismus pracovat, tím méně bude třeba o něj bojovat. Dostaví se tak prostě déšť na vyprahlou zemi.

Tolik v náznacích a nápovědích. Thema je obsáhlé. Napsáno a řečeno v zájmu čistoty věci, valně většiny národa v těchto letech obratu, rozhodnutí a budování tak drahé.

František Humler

poznámky

Oslavy nebo zamyšlení?

V roce 1948 bude mnoho výročí a oslav; budeme vzpomínat na bouřlivý rok 1848, bude mít slavné výročí Karlova universita, bude sokolský slet; podzim přinese a vyvolá mnoho vzpomínek na 28. říjen 1918, na dny, kdy jsme ochutnávali kouzlo a radostnost slov Československá republika, prezident republiky.

Bude hodně záležet na tom, abychom neulpěli na povrchu slavnosti, ale abychom v nich viděli pobídku a příležitost, podívat se na náš dnešní život osobní i politický, národní a hospodářský pod zorným úhlem jednoho století, kterým šel český národ a člověk.

Mnoho získáme, když se takto zeptáme: jak bychom dopadli, kdyby naši dnešní práci, naše úsilí, naše cíle posuzovali ti, kteří v tomto století šli před námi, něco chtěli, něco udělali, něco znamenali? — Bylo to mohutné století, naplněné spádem, jaký předechozí století neznala. Ale co by měly říkat děti tohoto století, do nichž bušila dvakrát světová válka, když Neruda psal: »v bouřných dobách jsme se zrodili...? A s jakými pocely čte dnešní člověk (který zažil nálety, viděl fotografie rozbitých měst, viděl tanky a létající pevnosti) bouřliváka z roku 1848 Friče, jak kdesi u hokynáře sháněl trochu střelného prachu?

Není to staromilství, které vyvolává úctu k českým lidem z minulého století, úctu před tím, s čím začínali a co odevzdávali. Začínali v době, kdy prostá česká kniha byla velkou národní událostí, kdy ples, na kterém se mluvilo česky, byl národním pokrokem, kdy divadlo, na kterém herci

mluvili česky, bylo velkou národní vzpruhou a posilou. A toto české století postavilo Národní divadlo, Museum a jiné budovy, které stále slouží a budí úctu. Toto století, které na počátku stěží udržovalo malý plamen české řeči, odevzdává příštím generacím Ottův slovník, nad který dosud národ nemá lepší encyklopedii. Toto století, na jehož počátku nedalo by práci počítat české vlastence, končí širokým zpěvem let devadesátých, ve kterých jsou již obsaženy a zastoupeny všechny prvky, jimiž žije národ plně žijící; uzavírá se slavnou jubilejní výstavou roku 1891, s kterou žil a cítil celý český národ.

Rikáme: bouřlivý rok 1848 — a přece: jak idylicky vypadají kresby z tohoto roku! Jak poklidně vypadá obrázek mše na dnešním Václavském náměstí, jak idylicky a poklidně vypadají i barikády z tohoto roku! Jak malá byla tehdy Praha! Když začala jezdit první železnice do Prahy — na dnešní Masarykovo nádraží — musili ji ještě otvírat brány v hradbách nedaleko »dražnice«. Dál už nebyla Praha. Dál už byl český venkov. A k jaké velikosti dorostl život ve všech svých oborech do sklonku devatenáctého století! Na počátku tohoto století ještě někteří pochybovali, zda se národ udrží a nebude-li jeho jazyk, řeč, mateřština jednou mrtvým jazykem. Na sklonku tohoto století má již tento národ vše, co má zdravý a silný národ. Jen nežije ve svém samostatném státě. To mu bylo dáno v století dvacátém.

Dáno? Tomuto národu nebylo nic dáno. Vše si musil v tomto století vydřít, vytvořit, vybojovat, vystavět, sehnat sám. Neměl příznivých možností a přece si je vytvořil téměř z ničeho, jen ze své hlavy, ze svých mozolů.

Rok 1948 bude pobízet k zamyšlení: jak by asi dnešních našich možností využili ti, kteří byli před námi? Jinak: jsou výsledky naší práce, která má daleko více možností, příležitostí, podpory, větší, trvalejší než výsledky úsilí minulého českého století?

V. G.

Boj proti stranickosti

V posledním čísle Dnešku byl opět závažný článek o tom, do jaké míry se rozrostlo stranictví v našem celém, bohužel ne pouze veřejném, ale i soukromém životě.

Článek, který se objevil v Dnešku, nebyl pravděpodobně ani první ani poslední tohoto druhu. Obáváme se však, že v každém z těchto článků bude sice přesnou diagnosou odkryt kořen zla i jeho nejrozvětvenější výhonky, bude nám vysvětleno, jak vzniká a jaké má následky — ale to bude vše. Nic nebude podniknuto proti němu. Čteme často o tom, jaké budou neblahé důsledky pro český národ, nevymaní-li se z mravního stavu, v kterém značná jeho část pracuje a žije, není nám však ukázána cesta, aby osud, který nám hrozí, byl odvrácen.

Masaryk nás učil, že nebráněním zlu nikdy nemůžeme zvítězit, že pouze aktivním bojem za dobro můžeme mu dopomoci k vítězství. Neplatí tato slova už dnes? Myslíte snad, může si snad vůbec někdo myslet, že tím, že napíšeme, že stranictví u nás nabylo nevidaných rozměrů a ochromuje vnitřní život, je uvedeme na pravou mez? Domníváte se, že tím, že poukážete na to, jak v závodě X je vykonáván na zaměstnance politický nátlak, tento nátlak zmizí? Jste opravdu toho názoru, že zmíníte-li se o tom, jaké nepravosti se dějí na národním výboru v Y., tento podá neprodleně demisi?

Domnívám se, že v Československu jest stále ještě mnoho lidí, kterým záleží na tom, aby republika byla taková, jakou si jí představovali za okupace nebo i před ní, a kteří jsou ochotni za toto přesvědčení a názor bojovat a eventuálně pro něj také něco obětovat. Musí jim však býti dána příležitost, aby se někde soustředili. A takovým středem, takovým krystalizačním centrem by se mohl stát kruh okolo Dnešku a Svobodných novin.

Jaký úkol by měla tato organizace (mohla by se nazývat Ligou slušnosti nebo Sdružení pro lidská práva nebo jakkoli jinak, to už je podřadná otázka)? Tedy část jejich úkolů by byla podobná těm, které Dnešek si už vzal na sebe: Hledat nesprávnosti a nepoctivosti, abychom použili idealistického středověkého žargonu: Ochraňovat vdovy a sirotky. To by ovšem byl pouze první krok. Nestačilo by ovšem, že to by znamenalo automaticky celou řadu tiskových procesů, které by z valné části skončily nepříznivě. To znamená veliké finanční náklady. Ty finanční náklady, to by právě byla jedna z obětí, kterou by museli přinést členové organizace. Druhá část jejich úkolu by bylo upozorňování na jednotlivé nesprávnosti a nepravosti.

Všechny údaje, které by byly sděleny, by ovšem musely býti pečlivě přešetřeny se všech stran. Mohlo by se sice státi, že některý důkaz pravdy by neobstál před právníckými finesami a před soudem, všechny však musí obstáti před nezaujatým veřejným míněním, protože jenom tehdy, bude-li prokázána naprostá poctivost, věrohodnost a desinteresovanost, může mítí takováto akce naději na úspěch.

Politické strany se asi většinou postaví proti tomuto postupu, který má za konečný úkol odsunout stranictví z hlavního místa v našem veřejném životě. Jejich odpor proti tomuto plánu bude pravděpodobně úměrný ztrátám, které očekávají. Jsem však přesvědčen, že najdeme i v politických stranách dobré spolupracovníky, protože ve všech — a i na nejvyšších místech ve všech stranách — najdeme jisté lidi dobré vůle. Příkladem toho je na př. postup posl. ing. dr. Ješe, který se před nedávnem ve Svobodných novinách nabídl k tomu, že přednese některé případy v parlamentní úsporné a kontrolní komisi. A bezpochyby by se našli i v ostatních stranách lidé, kteří by zaujali podobné stanovisko. To by bylo důležité především v těch případech, kdyby se hrozilo útlakem a rekriminacemi právě pro odhalení různých nepravostí. Domníváme se, že každá naše strana, oznámí-li se jí případ persekuce jejího příslušníka, učiní vše, aby ho kryla a udržela.

Konečně může ještě býti namítnuto, že již máme celou řadu nestranických a nadstranických organizací, které by mohly takovouto očistu provádět, a že tudíž není zapotřebí zvětšovat již beztak předimenzovanou řadu našich institucí o další. K tomu bych chtěl podotknout, že za prvé jenom nepatrná část tak zvaně nestranických organizací jest skutečně nestranická, za druhé jsou nestranickými většinou proto, že se v nich vzájemně udržují stranické vlivy v rovnováze, a konečně jest dlužno pomyslet na to, že v čele většiny organizací stojí politikové, kteří věří ve svou politickou budoucnost. Nedomníváme se, že osobám, které povedou tuto kampaň, kyne u našich politických stran nějaká kariéra. Všechny organizace měly také možnost zahájit podobnou kampaň. Bohužel do dnešního dne většinou neudělaly ani to minimum, které udělal Dnesek, totiž, že alespoň poukazoval na některé nepravosti.

Doufám — a domnívám se, že se mnou většina slušných lidí v Československu, jest stejného názoru — že se podaří zvítěziti nad zlem a poraziti je. Existuje ovšem i druhá alternativa: vnitřně rozložit Československo.

Karel Falta

O vánocích po vánocích

Vánoce jsou už docela něčím jiným, než bývaly. Ztrácejí náboženský a církevní ráz a stávají se širokým přístavem klidu, přístavem stále hledanějším.

Zamysleme se nad tím, co vše si lid v dřívějších dobách seskupil kolem vánoc! Kolik koledí, písní, vánočních her, kolik zvyků, představ si vytvořil. Kolik radosti a víry, krásy a klidu, kolik poesie dovedl lid vložit do všeho, čím si chtěl zjasnit svoje vánoco. Tento lid dovedl jen málokdy čist a žil velmi špatně. A přece mají-li vánoco svoji poesii, je to tím, že ji vytvořil lid. Lid, lidé prostí, neznámí lidé před námi. V osmnáctém, devatenáctém století. Snad i dříve.

Zde — jako v lidové písni, v lidovém umění a jinde — lid už netvoří něco nového. Kdysi byl lid pramenem, tvůrcem umění. Tak velkým, že toto umění žije dosud a je pramenem a inspirací dnešních umělců.

Dnes chodíme kolem jednoho bolavého bodu našeho národního života: lid a umění. Dávno už není lid tvůrcem nového lidového umění. Ale je to ještě horší: lid se nezajímá o umění. Někdy je mu podáváno nestravitelné umění, někdy dobré umění je mu podáváno nestravitelně, někdy se dají pořadatelé znechucit hned prvními neúspěchy. Ale už jsou přesná čísla, která potvrzují, že majestát lid nechodí do divadla, i když chodí na operety, že málo čte dobré knihy a ještě méně je kupuje. Český lid několikrát více propije než vydá za knížky, několikrát více prokouří, než co dá za divadlo, o dobrých obrazech ani nemluví.

Čím to je, že lid, který kdysi byl tvůrcem umění, selhává dnes i jako konsument dobrého, opravdu lidového a českého umění? Máme hodně národních umělců. Ale právě v těchto dnech bylo připomenuto, jak národní umělec přijel do českého průmyslového města, kdo však nepřišel do divadla, byl lidový divák. O kulturní život, o národní kulturu není v širokých vrstvách, v dělnických vrstvách vcelku zájem. Je zbytečné kolem toho chodit jako kolem horké kaše. Je jisté potřebí přezkoumat, děláme-li to vždy dobře, srozu-

mitelně; ale je potřebí si také uvědomit, že demokracie, v níž lid projevuje nezáměr o kulturu, musí mít odvahu položit prst na toto bolavé místo a najít léky. Jedním je: nelichotit lidu, ale říkat mu pravdu. I nepříjemnou pravdu.

V. G.

Sovětské hospodářské reformy

Odstraňuje-li Sovětský svaz jako první velká evropská země přidělové hospodářství, pak mu to v neposlední řadě umožňuje důchodový systém s poměrně malým rozpětím mezi nejnižšími a nejvyššími důchody. V obmezení spotřeby »vysokou« cenou nelze proto spatřovati nic nesociálního, poněvadž postihuje přibližně stejně všechny občany. Jiná okolnost, která pomohla Svazu, aby se vymanil z přidělového hospodářství, je letošní velká úroda.

Na první pohled by se mohlo zdáti, že jde o vnitřní reformu, která ostatní svět nemůže zajímat, zejména v nynější době, kdy každý národ má dosti svých vlastních starostí. Ve skutečnosti je význam těchto reforem mnohem hlubší. Není pochyby, že pořádek v cenách umožní daleko racionálnější využití lidských sil a výrobních prostředků v rámci celého národního hospodářství nežli doposud. Bez pořádku v cenách si nedovedeme představit hospodárnost ani ve spotřebě ani ve výrobě. Žádná propaganda nepřesvědčí hospodyně o tom, aby z národohospodářských důvodů šetřila dřívím tak dobře jako vysoká cena dříví v poměru k cenám ostatních paliv. A totéž platí i o podnicích. Rozdíly ve mzdách a cenách nejrůznějších statků, jichž je třeba ve výrobě, nejen poučí vedoucí podniků, jak mají se zdroji národního hospodářství hospodařiti, nýbrž je přímo donutí, aby nahrazovali vzácnější statky a služby statky a službami méně vzácnými. Účelné cenové rozdíly jsou nejlepší — prakticky jedinou — zárukou racionální výroby.

Mužové, kteří stojí u kormidla sovětské politiky a sovětského hospodářství, jsou si zřejmě dobře vědomi toho, že v boji o zvýšení hospodářského potenciálu své země nesmějí zbytečně ztráceti síly. Hospodářský racionalismus je v Sovětském svazu na postupu. Od vypuknutí revoluce až po vítězství plánovaného hospodářství a dnešní boj o účelný cenový systém, jakož i pořádek v měnových věcech uplynula řada let. Mnoho se změnilo a stále se ještě mění. Nejvíce snad ruský člověk sám. Jeho sklon k mysticismu mizí a na jeho místo nastupuje racionalismus. Víra v zaklínací formule je nahrazována vírou v moderní vědecké metody.

Racionální myšlení, jež vychází ze stejných předpokladů, dochází nutně k stejným výsledkům. Není proto myslitelné, aby si v Sovětském svazu lidé, kteří se zabývají hospodářskými problémy, neuvědomili význam mezinárodní dělby práce pro vzrůst blahobytu a vzestup hospodářské moci. I tak velike a přírodou bohatě obdařené země, jako jsou Spojené státy a Sovětský svaz si musí nakonec uvědomiti výhody, jež jim vyplývají ze zahraničního obchodu. Je možno souhlasiti s komentátory posledních hospodářských opatření, kteří tvrdí, že ne tak úplně vedlejší účelem měnové reformy jest i rozšíření sovětského zahraničního obchodu se sousedními a snad i vzdálenějšími zeměmi. Není pochyby, že stabilizovaný rubl by se mohl lehcce státí měnou mezinárodního významu ve velike oblasti východní a jižovýchodní Evropy. Je jisté, že Rusové by podobný vývoj jen uvítali. Nikoliv jen z prestižních, nýbrž i z praktických důvodů, poněvadž se nemohou natrvalo smířiti s dolarem jako mezinárodním platidlem a měřidlem hodnot. Nejbližší budoucnost již ukáže, jaké jsou jejich úmysly, potřeby a snad i ctižádostivost na tomto poli. Nebude bez zájmovosti všimati si, jaká měnová a všeobecná hospodářská politika bude sledována, aby hodnota nového rublu byla doma i navenek zachována.

V nynější době politického napětí nepřekvapuje, že sovětské hospodářské reformy jsou vykládány jako tah na šachovnici zápolej dvou velmocí. Snad mají pravdu ti, kteří nevěstí nic dobrého z rostoucí vášnivosti, s níž se oba partneři věnují hře. Nikdo nevidí do budoucnosti. Domníváme se, že je možný i trochu optimističtější závěr. Všimněme si, jak se oba hráči ve snaze vyhráti rozehranou partii pozvolna zbavují všech zbytků iracionalismu a mysticismu. Jak úžasné změny prodělalo ruské hospodářské myšlení od revoluce. Kolika pošetilých názorů o hospodářských věcech se dovedli Rusové zbavit. Ale nejen ruský, nýbrž i americký způsob myšlení se mění, i Američané se zbavují velkých zbytků iracionalismu a mysticismu, které charakterisují jejich individualismus a sklon k izolacionismu. Přes všechno ujišťování o nutnosti svobodné soutěže a proklínání pláno-

vání i ve Spojených státech je plánování a socialismus na postupu.

A tak stojíme před zajímavým zjevem. Přes všechny skutečné i zdánlivé ideologické, politické a hospodářské rozpory se oba partneři sblíží ve způsobu myšlení, v onom racionálním pojmání hospodářství a možná i politiky. Snad je to málo, ale je to přece jen něco. Oba partneři začínají hrát podle stejných pravidel. A to není pro budoucí možnosti mezinárodní spolupráce i světového míru tak úplně bez významu.

Inž. Karel Doležel

Je tohle právní řád?

V Kroměříži zařídil si roku 1934 Karel Mertl továrnu na zámky a nástroje. Dopracoval se k tomuto podniku jako vyučený zámečnický. Své výrobky dodával do všech světadílů a zmenšil v tomto oboru také dovoz z ciziny k nám, hlavně z Německa. Narodil se ve Vídni jako vídeňský Čech, ale své občanství československé neměl za první republiky vyřizeno, takže zůstal rakouským příslušníkem, ale jako Čech. Měl s tím nepřijemností za okupace, kdy ho nacisté chtěli donutit, aby byl Němcem, volali ho i jeho syna k odvodům, ale když prokázal, a to i pomocí kmenové stryčovací listiny — že jest Čech, odveden a do armády nebyl zařazen ani on ani jeho syn, který vystudoval v naší republice.

Vlastní martyrium začalo Karlu Mertlovi až po osvobození. Inu — měl továrnu a proto poboh proti němu. Označen za kolaboranta, zatčen, týrán a po 8 měsících věznění lidovým soudem 11. I. 1946 osvobozen. Mezitím provedena dokonce za mého předsednictví v ZNV konfiskace jeho majetku s tím odůvodněním, že se jedná o kolaboranta, u něhož je dokonce vážné podezření, že není Čech, ale vlastně Němec. Stalo se, Asi nám nebylo řečeno, že se jedná o případ člověka, který byl před lidovým soudem osvobozen. Uvěřili jsme referentovi ZNV. — Mertl podal odvolání na mín. vnitra, které sice uznalo, že ZNV nerozhodl ve všem dobře, ale zásadně dospělo také ke konfiskačnímu závěru.

Mezitím byl Mertl pohnán před lidový soud znova. Zřejmé proto, aby tu byl pádný důvod pro konfiskaci. Mimořádný lidový soud zabýval se jeho případem 2. května 1947, probral všechny svědecké výpovědi a indicie a dospěl v závěru svého rozsudku k rozhodnutí, že obžalovaný vždy se choval jako řádný Čech. Soud došel k přesvědčení, že důvod celého řízení a udání, zejména nynějším národním správcem Josefem Škvařilem, jak soud z vlastní zkušenosti při výslechu tohoto svědka a během přelíčení se přesvědčil, tkví jediné v majetku obžalovaného a nikoliv v jeho prohlášení proti národním povinnostem. Soud dospěl během hlavního přelíčení k přesvědčení, že obžalovaný nedopustil se v nejmenším nějakého prohlášení ani proti národní cti, tím méně nějakého zločinu podle retribučního zákona. Proto obžalovaného v celém rozsahu od obžaloby zprostil. — Domnívám se, že tento soudní výrok je naprosto jasný. Nemí však srozumitelný některým činitelům v Kroměříži, kde se hned po osvobození zaháněl podivný způsob postupu tehdejšího MNV, takže jsem si tenkrát musel jako předseda ZNV volat tehdejšího předsedu MNV.

Pan Mertl podal proti rozhodnutí mín. vnitra žalobu k nejvyššímu správnímu soudu. Nejvyšší správní soud 17. XI. 1947 konfiskaci mín. vnitra zrušil. Tedy další kladné rozhodnutí pro Mertla. V závodě je zaměstnáno asi 300 lidí, z nichž je asi 80, kteří pracovali kdysi pod Mertlem. (Uvedenoho národního správce Mertl přijal do podniku roku 1940, kdy absolvoval obchodní akademii.) To znamená, že převážná většina dnešních zaměstnanců počínají pana Mertla jako zaměstnavatele vůbec nezná, takže jejich protesty a udání proti Mertlovi jsou aspoň povážlivé. — Ostatně mimořádný lidový soud vše zhodnotil. Ale p. Mertl nejen že se dosud svého podniku neujal, nýbrž byl 19. XI. 1947 z rozkazu předsedy MNV bez vědomí anebo souhlasu rady MNV anebo ONV exekučně vystěhován ze svého bytu a také tím ze svého vlastního domu. — Předseda MNV vydal na ten dům nový konfiskační nále. Manželka Mertlova byla v bytě uzamčena, ale prováděcí vystěhování vypáčili dveře a našli manželku po pokusu sebevraždy. Byla v nemocnici zachráněna. Mertl nebyl doma a když se o všem dozvěděl, požádal přednostu okresního soudu, aby vydal prozatímní opatření, kterým se MNV zakazuje v dalším rušení soukromé držby. Soud to provedl, upozornil na nesprávnost počínání i samého předsedu MNV, ale marně. Ten nechal provést svou i přes výrok

soudu. Co je proti vůli předsedově zákon anebo soud! Věci Mertlovy odstěhovány do jednopokojového bytu, ale zatím rodina Mertlova tento byt nepřijala a bydlí u známých. — Mertl si podal na MNV dozorčí stížnost k okresu, ale bezúčinně. Mezitím 12. XII. 1947 dostal Mertl výrok nejvyššího správního soudu, požádal na základě tohoto soudního rozhodnutí národní správu o vyklizení svého bytu, ale marně. Stížností půjdou dále a výš, ale zatím přes dva kladné a s rozhodnutím o rušení držby tři kladné soudní výroky, pro Mertla nebylo těchto rozhodnutí místním národním výborem, vlastně jeho představitelem dbáno, a tak zůstává Karel Mertl kolaborantem bez podniku a bez bytu dále a asi si může dát výrok mimořádného lidového soudu, který mu vydal tak pěkně vysvědčení a také ty ostatní soudní výroky za rámeček a chodit se na ně dívat — pro útěchu.

Zdržuji se zatím všech dalších závěrů, spokojil jsem se jen tímto spíše suchým vyličením případu, nad nímž krouží hlavou celá rozumná a práva dbalá Kroměříž. — Uvidíme, co z toho ještě všechno vzejde.

František Loubal

Masarykův portrét na našich školách

Nebyl zaveden povinně v měsících po převratu, kdy vůbec nebylo na místech tehdy rozhodujících mnoho chuti stavět novou republiku na tradici republiky Masarykovy, ale ani do dnešního dne nedošlo k vydání normy, jež by povinně portrét Masarykův na naše školy zaváděla, třebaš poslední výnos o obrazech významných osobností ve školách mluví o portrétu Masarykově ve školách jako o samozřejmosti. Nebylo u dnešního režimu v mín. školství v úmyslu Masarykův portrét školám nařizovat, počítalo se s tím, že správy škol budou vědět, co je jejich povinností mravní. A přece je do dnešního dne mnoho škol, kde v učebnách Masarykův obraz chybí. Pozastavují se nad tím rodiče, pozastavují se nad tím často i náhodní oficiální návštěvníci těchto škol, ale nepíše se o tom bohužel zatím výrazným písmem v novinách, ačkoli školy, které do svých učeben Masarykův portrét dosud nezavedly, hřeší proti příkazu píety k největší postavě českých novodobých dějin. Vedle portrétu presidenta Beneše právě jen Masarykův portrét je portrétem symbolisujícím naši státní nezávislost, portrétem, podtrhujícím nadto demokratický charakter našeho státu. Je trapné, že některým českým pedagogům tato samozřejmost není opravdu samozřejmostí.

Jiří Zhor

Škola a politika

»Kdyby došlo k nové světové válce, s kým byste sympatizovali, se Západem nebo s Východem?«, tak se prý ptala profesorka na jedné pražské střední škole při hodině občanské výchovy — a počítale stylisovaná otázka vyvolala ovšem ještě počtější a ještě naivnější formované odpovědi P. T. žáka. Hle, doklad, jak hodiny občanské výchovy, jež mají být hodinami výchovy k občanské toleranci a hodinami výchovy o občanských právech a zejména i o občanských povinnostech, stávají se hodinami primitivně vedených stranickopolitických diskusí.

Složitější věci se zjednodušují v jednozračné formule, a ti, kdo mají být školeni k myšlení kritickému a uvážlivému, jsou neobratnými či někdy i zlovonnými učitelé občanské nauky školeni jen pro předvolební potřeby politických sekretariátů. Vedle špatných a nedobrych učitelé občanské výchovy a zejména vedle nešikovných vyučovateli tohoto nad jiné obtížného a delikátního předmětu jsou ovšem i učitelé rozumní a moudří. Pevně doufáme, že takových je většina a bude povinností školské správy, aby v intensívnější míře než dosud všimla si způsobu, jak se občanské výchově na našich středních školách vyučuje. Aby se stárala, aby učitelé této disciplíny byli lidé širokého obzoru, stranickým fanatismem nezatížení a jednostranného pohledu na věci prostí. Ne mejdany politických embryí, ale opravdová výchova k správnému chápání demokracie a svobody, věcné rozplytování pověr, snaha, aby žák co nejvíce věděl o dějinách své země a svého národa, a aby tyto jeho vědomosti nebyly povrohní, frázovitě a lacině. A příkazání nejprvnější: kež ti, kdo učí občanské výchově a stejně ovšem i ti, kdo vyučují dějepisu, vynikají nad jiné učitele taktem a občanskou snášenlivostí, kež jsou to lidé, kteří každé slovo, jež ve škole pronesou, dříve co nejpečlivěji zváží. Čím méně bude hodin občanské nauky zneužíváno k stranické propagandě, tím bude ve škole klidnější a tím méně bude o tak zvaných incidentech článků s palcovými titulkami v našem denním tisku.

Jiří Zhor

politika

Miloš Vaněk

Nad rakví Rudolfa Bechyně

Rudolf Bechyně byl vedle Antonína Hampla nejrazovitější a nejsilnější politickou osobností českého sociálně demokratického hnutí z doby před druhou světovou válkou. S jeho jménem je zejména seppat přerod sociální demokracie za prvních let samostatného čs. státu ze strany původně opoziční a revoluční ve stranu demokraticky aktivistického socialismu.

»Marxistická zásada třídního boje byla doplněna masarykovskou zásadou humanitní demokracie.« (str. 53.) - Citováno z Bechyňovy nyní vydané knihy »Pero mi zůstalo«.

»Dvacet let trvala naše národní a státní samostatnost. Z této doby pouze čtyři léta jsme byli v parlamentní opozici, kdežto 14 let jsme byli pevnou součástí parlamentní majority a naši stoupenci zasedali v této době ve všech parlamentních vládách republiky« — praví Rudolf Bechyně na str. 88 shora uvedené knihy a pokračuje:

»Proto víme, že účast socialistické strany ve vládě nesocialistického státu se rovná časem těžkému břemenu.«

Rudolf Bechyně spolu s Antonínem Hamplem vytvořili páteř oné politiky sociální demokracie, která — často na vrub popularity a agitačních zřetelů — přinášela republice velké oběti s hlediska svých užších stranických zájmů. Zejména se to projevovalo po Hitlerově nástupu k moci, kdy české měšťanstvo, organizované v národní demokracii, přešlo do polofašistické opozice a kdy politický agrarismus rovněž se jal stále otevřeněji koketovat s fašismem. Tehdy, v dobách, kdy se městské i venkovské vrstvy českého měšťanstva stěhovaly stále otevřeněji ne snad jen do opozice politické, ale kdy se ocitaly přímo v konfliktu se státní raišonou, s Masarykovou a Benešovou koncepcí samostatnosti státní, tehdy tvořila jasná a pevná politika Hamplova a Bechyňova po boku Masarykově a Benešově pevný bod, který pak vedl až k slávě naší květnové mobilisace r. 1938, k té jedinečné manifestaci vůle lidu československého nedat se a hájit ten kus české pravdy a českého ducha ve střední Evropě.

Tato politika sociální demokracie bývala zleva — a leckdy i z vlastních řad — kritisována, protože často vykupovala koalici spolupráci slevováním ze sociálního a hospodářského radikalismu. Oportunism to vskutku byl, ale ne bezzásadový. Neboť jeho vůdčí ideou byl jédnak ohled na zlou situaci státu v tehdejší stále se horšící mezinárodní situaci, jédnak pak přesvědčení, že politická demokracie nemá být socialisty podkopávána, zejména když byla tak ohrožována zprava, fašismem. Důkazem toho je fakt, že jakmile vítězství fašismu zahrabalo také u nás politickou demokracii do hrobu, vykopala sociální demokracie znovu sekeru revoluční politiky a bojovala proti diktatuře háku zase tou zbraní, která jediná má platnost proti tyranii: zbraní revoluce (a to jak doma, tak i v zahraniční akci; je to vidět právě zase také z Bechyňových projevů londýnských).

Nestačí však říci o Rudolfu Bechyňovi, že byl strhující řečník, vynikající žurnalista a politik nevšedního formátu. Byla to především velká osobnost, vyznařující do celého svého okolí svérázný životní rytmus, čínorodý a plný iniciativy, a to přes to, že lékaři během čtyř desetiletí jeho politické aktivity několikrát beznadějně mávli rukou nad stavem jeho plíc. Proletářská tuberkulóza, tato sociální metla, kterou sociálně politické záko-

nodárství za první republiky zahnilo z tak velké míry na ústup a kterou národu našemu (a zejména dělnictvu a mládeži) v tak velké míře zase vrátil Hitler, tato nemoc provázela Rudolfa Bechyni po celý život.

Tento bývalý strojní zámečník byl z neharmoničtější vyvinutých osobností českých, postava mūsická, plna kultury a niterných spojů s nejlepšími duchy české vzdělanosti a tvorby. Byl pln umělecké resonance a nadání. Snad žádný z politiků neměl tak jemný cit pro českou píseň — co jich znal Rudolf Bechyně! — pro výtvarné umění, pro lyrické básnictví. A byl z nejjemnějších mistrů českého slova, psaného i mluveného.

Řečník. Jasného, zvučného, bohatě rejstříkovaného hlasu, nezapomínající na vtipný příměr, na žert, na plastickou zkratku, na básnický citát — to vše v řeči, jejíž pevně sklobovaná kostra nikdy neopustila pro pouhé agitační slovo politicky konstruktivní úmysl.

Novinář. Od dob Havličkových v naší zemi nebylo takového. Je milost osudu, že vybral ze své písemné tvorby několik týdnů před svou smrtí aspoň tuto knížku.

Budeš ji číst s rozehvěním, ať jsi žil za druhé války tady doma, nebo ať jsi byl za hranicemi. Je v ní — v jaké zkratce! — česká otázk a. Její vnitropolitické, domácí stránky, i její zakloubení do ostatního světa. Myšlenky tytéž, jaké jsme měli mnozí. Ale, bože, jak pověděni! Jazykem českým vzácné vytríbenosti, čistoty, úspornosti. Lapidárním, hutným, zkratkovým. Prostým vši konstruovanosti, dutosti, otfelosti, sentimentality, jaloviny:

»... toto velké národní odhodlání je z jednoho kusu.« — »Není třeba přeceňovat význam tohoto smeti, jež víří na ulici podle toho, kam fouká vítr.« — »... splašená kapsa je horší (v politice) než splašený Lylk.« — »... u nás každá bába má tvrdou českou palici a dá si ji spíše utrhnout než dozadu otočit.« — »Co u nás nepořídí láska a důvod, karabáč nedokáže.« — »Továrna — to nejsou jenom cihlové komíny a železné stroje, to jsou také zapracovaní dělníci a za dlouhé desítky let vybudované spoje mezinárodního obchodu.« — »Kolektivní bezpečnost je daleká cesta a marné volání. Je-li Mnichov počátkem nové »evropské rovnováhy«, pak se uskuteční starý posměšek Swiftův, že se budou národům tak dlouho usekávat ruce, nohy a hlavy, dokud vůbec zůstanou na světě jediný živý a nekrvácající národ.« »Mnichov není ukázka schopnosti a dobré vůle velmocí. Tam dělali středoevropskou rovnováhu po swiftovsku: Francouzové a Angličané tam rozdávali cizí usekané ruce a nohy a nezajímalo je minimum spravedlnosti a svobody...«

O Němcích píše Rudolf Bechyně na podzim 1939: »Žádné ideály humanity, žádné pravdy křesťanského učení, žádné zásady demokracie nezastaví nacistického golema. Je to zvíře bez morálky, beze cti, beze studu. Tato mašinerie nemůže být zlidštěna. Musí být rozbita a zničena provždy.«

Sudetskému demokratickému Němci odpovídá na dopis v březnu 1940: »Nikomu (z vás) jsme se nemstili. Nikoho jsme nezabili ani nezmržčili. Nikoho jsme nezabavili svobody. Nikoho jsme nevyhnali ze své země.«

A co jste nám učinili vy? Jak jste se nám odměnili? Zradou, násilím a ztročením. Českou snášenlivost jste splatili německou nenávistí. Českou velkomyslnost německou bestialitou; českou demokracii německým herrschafem. Z vašeho násilí, z vašeho cynismu, z vašich mučiren zrodil se v českých zemích fanatik. Až vyjdeme z vašeho pekla, budeme jiný národ.

Na to myslíte! Choďte po špičkách, pane! a uctivě mlčte, abyste v českém mučedníkovi neprobudivl mstitele. A modlete se, aby se český lid od Němců nenaučil příliš mnoho!«

A ještě o svobodě: »Svobodu si nevymodlíme na Bohu, i kdybychom si kolena do krve vyklečeli — člověče, pomoz si a Bůh ti pomůže... Je taková doba, kdy můžeme ztracenou svobodu jenom vybojovat.«

Avšak v projevech Rudolfa Bechyně nenajdeš jen takováto lapidárně ražená hesla a krystaly nálad české duše za války. Na mnoha místech knihy jsou v zkratce zhuštěny postřehy historické a státovédné, které jsou

plodem studia a srovnávacího úsilí dějinně filosofického. Tak třeba ve stati »Kaciř, jakobin, bolševik«:

»Socialismus, státní idea sovětů, zrodil se z politických revolucí Francie a z průmyslové revoluce Velké Británie. Klasická díla vědeckého socialismu byla napsána na březích Seiny a Temže. Ruský socialismus je v určitém smyslu dítětem evropského Západu.«

Nebo: »... český lid je mnohem více než lid. Je to národ, úplný národ co do své sociální skladby, národ s intenzivním prožitkem velké historie, národ se živými kořeny, silné, svébytné kultury, tedy národ s duchem a duší, nabitý energií a vůlí k životnímu boji. S takovým národem se nedá orat.«

»Božská jiskra lidského a národního sebevědomí u nás nezhasne, protože je vložena hluboko do srdcí našeho lidu. V době pátého výročí Mnichova znovu si obnovujeme tento článek nezníitelné víry ve šťastnou budoucnost národa.«

O diktatuře: »Zkušenost nás poučila, že neexistuje nic takového, jako je diktatura »přechodná«. Indické přísloví praví, že kdo jede na tygru, nemůže už cestou seskočit.«

O politických stranách: »Bez svobodných politických stran není politické demokracie.« — »Chytil by vodu do koše, kdo by chtěl obnovovat bývalé politické strany a metody. Já k takovým rybářům nepatřím.«

O jednotě národa: »Všichni máme stejnou povinnost tvořit kapital národní jednoty, ale jednoty v duchu a v pravdě.«

O radikalismu: »Skutečný radikalismus je metoda vášnivého srdce, které se dává řídit strážlivým rozumem, jak nás tomu učil T. G. Masaryk.«

Ale takto by bylo možno citovati dlouho. Vybral jsem tuto hrst citátů spíše jako ukázkou formy Bechyňova novinářského projevu než jako ilustraci idejí, z nichž je jeho kniha skloubena — to budíž ponecháno peru povolanejšímu a znalejšímu nejnovější politické — a zejména diplomatické — historie ČSR. Bez důkladné této znalosti sotva lze podrobiti rozboru tento soubor statí, jimž schází, žel, co Rudolf Bechyň již nikdy nenapíše: průvodní memoáry.

I toto torso však svědčí o lviím spáru silné, kulturní osobnosti, která, jak vidět, nepřestala politicky působit zároveň se zánikem první republiky, ale pomáhala i udržovat oheň víry, i formovat v světové bouři nový podklad obnovené československé státnosti, národního bytí a politiky demokratického socialismu.

Zemřel muž, muž v pravém slova smyslu, který na líše národního rozvoje i sociálně demokratického hnutí vyoral hlubokou brázdou, který byl oporu první republiky i jejím vzorem, jedna z velikých osobností, které ze sebe zrodil pracující lid český k větší své slávě, k většímu bezpečí, růstu a života svého.

Lábor B r o m, posluchač VŠO

Studenti a ministr

Vážený pane ministře informací

Pan prezident nám připomínal ve svém vánočním poselství odvalu a statečnosti našeho největšího novináře, který ve službě pro národní dobro uměl říci pravdu na všechny strany, i když za to platil svobodou a existencí. Dojem ze slov pana prezidenta, poslouchaný při vánočním stromku, je příliš silný, aby nerozvázal studentský jazyk a nepřeklenul nerovnost postavení vysokoškolačka a ministra. Dovolují si proto obrátit se na vás, pane ministře, jako jeden z desetitisíců vysokoškolačů a odpovědět vám na vaši prosincovou řeč, ve které jste nás několikrát ostře napadl. Musím předeslati, že si vás, pane ministře, vážím pro vaši upřímnost a že se proto cítím zavázán ve své odpovědi býti stejně upřímným. Je to pro mne velmi dobře možné, jelikož nejsem členem žádné politické strany, ba dnes již ani ne přívržencem některé z nich, a pak hlavně proto, že jsem student.

Nevraživost mezi vámi, pane ministře, a studenty je

již starého data. Dostoupila však vrcholu vaší řeči, která následovala po konci fakultních voleb. Bylo vám nepříjemné přiznat, že komunistická strana to u mladé inteligence prohrála, a vysvětlit, proč se tak doopravdy stalo. Těch 20 procent všech hlasů, které komunističtí studenti shromáždili, bylo příčinou útoků proti většině studentstva. Ale tu již musím — na vzdory veškerému stranickému tisku — uvést samotný motiv vašeho rozhořčení na pravou míru. Stoupenců nekomunistických stran, pane ministře, je ve studentstvu daleko méně, než se domníváte. Ale také procento komunistů mezi vysokoškolačky je menší než oněch 20 procent. Lze si to všechno lehce vypočítati, když si uvědomíme, že okolo 60 procent vysokoškolačů se fakultních voleb vůbec nezúčastnilo! To je pravá většina studentstva, pane ministře! Ta nevolila ve fakultních volbách ani jednu stranu, o té se nepsalo ani v jedné novinách, ale přece jak drsně byla postížena právě ona vašimi slovy. Jaká je asi její odpověď?

Když takový student uslyšel vaše slova, že většina studentů je reakční a myslí jen na to, jak fašisticky rdousit dělníka, byl myšlenkový pochod u něho asi tento:

Fašisticky rdousí dělníka ten, kdo si bez přiměřené zásluhy přisvojuje hodnoty dělníkem vytvořené. Pane ministře, kdo si u nás přivlastňuje přepychové budovy, dává si do nich zřizovati zbrusu nový a luxusní nábytek a je obsluhován početným personálem? Jsou to studenti? Nebo jsou to studentky, které si objednávají drahé kožešiny podle poslední módy a to v takové míře, že veřejnost o tom dělá až vtipy? Kdo rdousí českého dělníka, který se lopotí ve své umaštěné kombinéze v závodě, aby zhotovil poctivý výrobek? Jedni dělníci zhotoví součásti, druzí sestaví ze součástí třeba automobil, třetí automobil prodají na př. do Egypta, kde sám monarcha osobně žádá a chválí jízdu v naší Tatrovce. A co se stane s takto nabytými dolary? Jezdí snad studenti uprostřed všeobecného nedostatku jídla, šatů a obydlí v luxusních limusinách zn. Studebacker z té Ameriky, do které si od nás odvázejí samotní Američané naši obdivuhodnou Tatru? Student, přišlý do Prahy namnoze z venkova, má velmi citlivé oko pro naše nové šlechtice a šlechtičny, kteří jsou nad krále i americké milionáře. Student je člověk, který se leckam i vetře, aby viděl, kterak soudruh či bratr se na banketu stará výtečně o své vlastní hrdlo cizozemskými pochoutkami, zatím co dělník či student nemají mléka do melty.

Studenta pak nezmatou krásná slova o sociální politice, socialismu či dokonce komunismu, ví, kde vězí reakce. Pro vysokoškolačka, který se učí na všechno se kriticky dívat, to není těžké. Nosí-li v srdci živou vzpomínku na své rodiče, kteří na venkově tak těžce pracují, a srovnává-li domov s hýřivostí těch, kteří i přímo z banketů jezdí na venkov uchlácholovat lid svou radostí, najde vysokoškolač reakci velmi snadno. Ba reakce je u nás už i tak troufalá, že se nespokojuje s tím, jak přepychově bydlí a jezdí, ale reakce chce také v přepychu pracovat. Odtud ta touha po stavbě Potémkinových vesnic v českém slohu. Jsou to studenti, pane ministře, kteří na př. navrhli a schválili stavbu společenského domu za více než 100 milionů Kčs v hornickém městě, kde je již beztoho plno poloprázdných hotelů a sálů, kde však horníci bydlí v tuctech starých, špinavých koloniích, kde děti dělníků se tlačí v temných, chatrných školách i provisorně podepřených kůly?

Řekl jste, pane ministře, že přijde doba, kdy »býti proti komunismu« bude velezradou. Vaše tvrzení se bralo obecně jako vyhrůžka a stalo se předmětem odmítavé kritiky. Vpravdě řečeno, většina studentů by skutečně přivítala s největší radostí, kdyby se vaše slova okamžitě splnila. Komunistický ideál pamatuje totiž na potřeby vš e c h, i dělníků, a nikoliv jen vyvolených pánů!

Reakční nejsou ovšem jen osoby, ale také instituce, které — byvše jednou založeny — samovolně se udržují. Nebo není snad reakční, když dělník vytváří hodnotu a nadhodnotu a druhý ve skrytu zbytečné instituce nebo naprosto nevhodné skladby institucí tyto plody práce bez přiměřené zásluhy spotřebuje? V této otázce se mluví samozřejmě nejdříve o našem věhlasném počtu ministerstev, ale platí to ovšem také i pro jiné úřady a ústavy. Myslíte, pane ministře, doopravdy, že naše vysoké školy se svým svobodným učením jsou reakční, anebo je to mnohem spíše pravda o stranických tvrzích, založených v naší administrativě? A je, pane ministře, reakcí vysoká škola se svými vysokoškolskými profesory, ovládajícími svůj obor, anebo úřad se zednickým mistrem jakožto přednostou kanceláře, či horníkem jako kontrolním kalkulátem?

A nyní ještě co se týče vyhrůzek, posílaných neustále na hlavu vysokoškoláků. Občas se nám zdůrazňuje, že »nebudě ničí vinou, vyjdou-li proti nám dělníci do ulic«. Na to vám, pane ministře, odpoví většina studentů docela upřímně v tom smyslu, že se taková věc nikdy nestane. Nestalo se tak ani před rokem v Brně, kdy dělníci již v ulicích skutečně byli, ale volali místo proti studentům — proti Francovu Španělsku. Snad je to tím, že ti lidé, kteří chtějí dělníky proti nám nakomandovat, neznají určitá fakta. Pane ministře, vysokoškoláků je přes 50.000 a to značí, že téměř každý 200. občan naší republiky je vysokoškolákem! Náš vysokoškolák se ve své nové lidové republice rekrutuje ze všech vrstev národa, ze všech krajů a zahrnuje následkem války mladé lidi v pozoruhodně velkém věkovém rozdílu — od 18letých maturantů až po 30- a víceleté maminky a tatínky. Náš vysokoškolák je dnes více než kdy předtím živým údem naší republiky, údem mladým, nad kterým bdí starostlivé oko dělnické čtvrti stejně jako vilové čtvrti sekčních šéfů. Dělník nikdy nevyjde proti studentovi, ale, je-li řádně uvědomen a zbaven strachu, půjde bojovat rozhodně proti skutečné vykořisťovatelské reakci.

Daleko vážněji zní naproti tomu myšlenka, že samotní studenti by šli do ulic proti reakci. Aspoň se to v historii vždy stalo, že v nejvážnějších dobách, kdy práva člověka na svobodu byla nejvíce deptána, byl student první, kdo se proti útlaku či modernímu fašismu postavil. Ano, ten student, o němž se ještě v nedávné polemice tvrdilo, že je bez významu pro politický život národa. Vždyť již ty vyhrůžky na adresu studentů dávají tušit, že jde s politického hlediska o velmi důležité občany. Studenti nejsou totiž nikomu poplatní! Studenta nelze jako dělníky zastrašit, že bude zbaven místa, že dostane horší plat, že bude přefazen na podřadnější místo či na nucené práce do dolů, ba studenti si nelze ani přislíbit zvýšení platů či národní správou. Pro studenta platí naplno to Havlíčkovo: Přislíbněte si mně, vyhrožujte si mně, přece zrádce nebudu! Studenta si nelze nijak získat, aby se stal zrádce těch ideálů, které každý mladý člověk přináší do studií. I K. H. Frank to věděl, že se studenty nic nepořídí, dokud je fašisticky, gestapácky nezbaví toho jejich studentství, toho proklatého roucha svobody myšlenky, slova a jednání. Toho studentství, jež nese v sobě duši 17. listopadu. Občan naší republiky dobře ví nebo instinktivně cítí, co ve svobodném, nikomu nepoplatném vysokoškolákovi má, mnohem více, než si snad i vy, pane ministře, myslíte.

Vaše řeč, pane ministře, byla na plakátech uvedena velkým nadpisem: MOBILISUJEME. Dovolte mi, prosím, abych použil tohoto velmi vhodného slova pro závěr svého dopisu. Mobilisujeme, pane ministře, mobilisujeme již jednou všechny lidi dobré vůle, abychom si zajistili ve své demokracii ryzí pokrok. Neboť jen v takovém

boji může národ spoléhat na vysokoškoláky, na drtivou většinu vysokoškoláků. Zdá se nám, pane ministře, že vy se spoléháte jen na své studenty-straníky. Promiňte, i to je snad chyba v boji proti reakci. Vždyť mnozí z těch vašich vysokoškolských straníků ještě před nedávnem nemohli přijít komunistům na jméno. Nevěříte? Co kdyby vám někdo ukázal prstem na 26letého komunistického ideologa v té a té koleji, či na komun. referentku toho a toho svazu, kteří dovedli před nedávnem jen procedit opovrhlivé slovo »bolševík« s náležitým doprovodem. Ovšem, tyto lidé mohou být dnes nejlepšími straníckými fanatiky, stejně jako onen student, který dokonce vedl komunisty ve volbách, ač kapánek času předtím se zajímal o vstup do strany právě opačně než je komunistická. Kdo se však může na takové lidi trvale spolehnout, pane ministře? Je lepší obrátit se v každém poctivém boji na většinu studentstva, která studuje, pozoruje a připravuje se na činnou práci pro svůj národ a která uvítá každý boj proti skutečné reakci, rdušící našeho dělníka.

Poctivě práci čest, pane ministře!

Jiří Zhor

Hříchy proti sociální spravedlnosti

Byly doby, kdy bývala hanebně hodnocena práce manuální. Tyto doby, zejména pokud jde o dělnictvo průmyslové, jsou už, díky Bohu, za námi. Vykořisťování dělníci, jichž se ujímali Gustav Pflégr Moravský, Jakub Arbes a Jiří Wolker, v té podobě, jak je kreslila naše sociálně lažčná literatura, už neexistují. Tak zvaná fyzická práce vymohla si díky vítězství socialistických myšlenek odměnu spravedlivou; jsou dokonce pracovní úseky, v nichž někteří manuálně pracující jsou hodnoceni — v srovnání s pracovníky jinými — až neúměrně vysoko, pozorujeme-li objektivně jejich výkon. T. Pistorijs psal před časem zajímavě o disparitě mezd v různých průmyslových úsecích a jeho studii dovedli by jistě i jiní pozorovatelé hospodářského života poutavě doplnit. Všelijaké ty výtky a nespravedlnosti vznikaly již a byly záměrně podporovány za protektorátu. Stačí číst Heydrichovy či Frankovy řeči a Moravcovu jejich služebnickou ozvěnu, abychom viděli, jak záměrně byla kopána propast mezi dělníkem a mezi tak zv. vedoucí vrstvou národa, inteligencí, kterou je nutno v zájmu Třetí říše postupně likvidovat.

Nutno bohužel doznat, že se Hitlerovým lidem u nás opravdu alespoň částečně podařilo všelikými Heydrichovými akcemi a moravcovskými bombony některé dělníky získat, třebaš jenom dočasně, pro režim — statistika o sociálním složení členstva Vlajky nebyla by nezajímavá. A na druhé straně podařilo se Němcům též v části inteligence vzbudit vůči dělnictvu pocit závislosti a nepřítelství, dříve majoritě českého vzdělanectva naprosto cizí. Snahy o přednostní zásobování dělnictva i všeliké výhody pro ně, nejen mzdové, jak se s nimi setkáváme také dnes, mají původ v četných obdobných opatřeních německých z protektorátní doby, a působí velmi rušivě na vztah mezi dělnictvem a ostatními vrstvami obyvatelstva, nejen inteligencí.

Tato nálada je ještě posilována skutečností, že zatím co proti kolaborantství ať skutečnému či jenom zdánlivému u inteligence bylo postupováno velice přísně, vůči dělnictvu, pokud se provinilo, postupováno bylo daleko mírněji, při čemž dokonce některé vážné přestupky proti národní cti byly nejednomu delinkventu z této vrstvy prominuty fakticky vůbec.

Píšu tyto řádky z bolesti a velmi nerad, ale myslím, že je na čase, aby byly napsány, poněvadž jenom pravda a upřímnost jsou cesty, jež nakonec rozvaděle lidi či

vrstvy dovedou a mohou opět smířit. Každý skutečný vzdělanec měl vždy respekt k práci dělníkově a má jej dosud, a vzdělanci to byli, kdož sociálnímu hnutí dali ideu i organizační páteř. Nezdá se bohužel, že naši dělníci ve své majoritě mají obdobný respekt a pochopení pro práci vzdělancovu.

Ríkáme si právem socialisující demokracie, a přece je smutná skutečnost, že, aniž by se o ně mocní tohoto světa zajímali, živoří u nás o hanebně nízkých pensích desetitisíce veřejných výslužníků i pensistů soukromých. Není jich tolik, aby byli politickou silou — je jich dost, aby pohled na jejich ošklivé poměry sociální dojal každého, kdo neztratil soucit. Žena nemocného profesora pensisty z jihočeského města, která chodí posluhovat k své bývalé posluhovačce, je symbolem doby. Když svého času F. Peroutka pozastavil se nad manželskou dvojicí pensistickou, která si sama skládala do sklepa uhlí a když staříčkův lidí politoval, jistý tisk tropil si z jeho útlocitu smích. Nikdo se neptá po tom, co staří lidé žebráckou pensí odbývání vykonali pro svůj národ a pro republiku, nikdo si nevezme do ruky tužku a nepočítá, z čeho mají býti živi. Socialismus není jen kredem intelektu, je, či měl by být, především i požadavkem srdce. Socialismus bez srdce je asociální socialismus, a ten přece nemůže být programem národa Masarykova. Pozitky veřejných zaměstnanců v srovnání s pozitky dělnictva některých kategorií, zase kapitola velmi vzdálená duchu sociální spravedlnosti. Zvykli jsme si barvotiskově vidět bídu jen v rodinách dělnických, mnozí z rozhodujících činitelů státních jako by si ani nedovedli představit možnost existence bída i v rodinách veřejných zaměstnanců.

Mluvíš s mladým učitelem začátečníkem, který má měsíční plat 1900 Kčs. Žije na malé vesnici na Českomoravské vysočině, kde se žije poměrně levně, a přece vyjít s takovýmto platem a mít při tom ještě i jakés takés kulturní a reprezentační povinnosti, je hotové kouzelnictví. Spolužáci z obecné školy toho mladého kantora, dělníci nejrůznějších oborů, se mu nedůvěřivě vysmáli, když jim o své gáži vyprávěl a když oni se mu chlubili mzdami svými. Matky zakazují dcerám chodit s takovým chudákem, jaký div, že si zase jako za starých časů mnoho učitelů přivídlává hudbou. Srovnejme platy železničářů a elektrikářů, kteří se přece, a jak, zasloužili o republiku v prvních měsících popřevratových, se mzdami některých privilegovaných dělnických kategorií, zase ta překvapivá disparita.

A jak špatně je ceněna, jak neří ceněna vůbec, práce našich žen v našich domácnostech! Hodnoťte ji požadavky služebných a posluhovaček, a přimyslete si při tom, že naše ženy pracují bez ohledu na nějakou pracovní dobu, a že ještě od nich chceme, aby jako ženy inteligentních lidí a jako ženy se školským vzděláním neustrnuly na tom, čemu se kdysi naučily, že chceme, aby nám duševně stačily, aby držely krok s dobou! Hle, těžce pracující, jejichž práci ještě nikdo neuznal a nedoceňoval a k jejichž počtů ještě nikdo fanfáry netroubil.

A tak bychom mohli se rozhlížet kolem sebe a budeme-li jen trochu spravedliví, budeme muset doznat, v kolika případech celým vrstvám, stavům, celým povoláním přes všechno stále zdůrazňovaný socialismus zcela asociálně křivdíme. Stytlými pastelkami malujeme stále ještě ze zvyku blahobytného šelmu sedláka a zapomínáme, za jak neuvěřitelné svízelných podmínek pracuje, jak přes všechny zákazy práce dětské bez dětské pomoci se neobejde, jak se neobejde bez pomoci starých, sedřených výměnkářů a výměníc. A budete-li hovořit s našimi řemeslníky a drobnými obchodníky, i ti vám povědí

dlouhé levity stížností na své nesnáze, na drinu svého ačtem doby postiženého „podnikatelství“, odkázaného v prvé řadě jen na práci rodinných příslušníků. Také tyto lidé mají právo na sociální spravedlnost a také na jejich práci slušelo by se hledět pod sociálním zřetelem. Kolik takových bolestí vyslechnete, jedete-li vlakem, čekáte-li v čekárně u lékaře, a neztratil-li jste zkrátka styk s lidmi a s lidem, což je předpokladem každého opravdu poučného pohledu na život, na politiku i na národní hospodářství.

Pišou se úvodníky proti fašismu, proti reakcionářství, proti skuhralství a proti sýčkování. Nebylo by užitečnější místo těchto tirád zabývat se více a objektivněji sociální skutečností takovou, jaká skutečně je, nezjednodušovat život do prostoduchých simplifikací, vidět novou sociální skutečnost nejen s jejími klady, ale i s jejími hříchy a vadami, dívat se na skutečné lidi, ne na ideologická schemata, nereformovat svět tím, že místo starých křivd velkovyrábíme nové?

Neboť nevidět velkovýrobu těch nových sociálních křivd a asociálností, byl by, příznějme si, sociální daltonismus, velmi těžko odpustitelný a pro budoucnost i politicky neobyčejně zhoubný.

život a instituce

Dr Juraj Šujan

L'udové súdnicstvo na Slovensku sa skončilo ...

Psychologické a politické prostredie

Priznám sa: Keď mám hovoriť o výsledkoch l'udového súdnicstva na Slovensku, nemôžem sa zbaviť toho istého nel'ubeho pocitu, ktorý vládol v dušiach nás všetkých pôsobiacich v tomto súdnicstve od začiatku až do konca; je to pocit z vedomia, že sme nenávidenými a ohrozenými l'udmi s celou svojou blízkou i vzdialenejšou rodinou. Vedomí sme si toho, že nás nenávidia nielen delinkventi, ktorých sme obžalovali a súdili, že nás nenávidia aj ich ideoví priatelia a bývalí politickí prívrženci, teda skoro celá bývalá l'udácka spoločnosť; a vieme i to, že sa nedivajú na nás s láskou ani tak zvaní politickí neutráli, bezprízorní, ba mnohí i z tých, ktorí boli zásadnými odporcami Tisovho režimu a ktorí boli tiež v povstaní a vyniesli a schválili retribučné nariadenie SNR, podl'a ktorého sme delinkventov obžalovali a súdili. Títo všetci nás častujú titulmi: »kati«, »krvižiznivci« a pod. Tu a tam niektorého z nás pol'utujú so slovami: »Škoda vás, nie ste zlý človek, nemali ste vziať na seba takú katovskú funkciu.«

Všetko toto vytvára v nás ten nel'uby pocit. Ale nech si nikto nemyslí, že je to pocit trýznivý, pre ktorý by sme snád ani spávať nemohli. Keby naše svedomie bolo nejak obťažkané — ako si to myslia naši nepriaznivci — vtedy áno, vtedy by nám bolo ťažko na duši. Judáš nesniesol výčitky svedomia a obesil sa. Ak by sme mali i my takéto výčitky, iste by sme to ani my nevydržali. No, naopak: naše svedomie je tiché a pokojné, lebo sme konali s jeho súhlasom. Konali sme nielen z úradnej povinnosti, ale i z mravného presvedčenia, že naše konanie je správne. Cítíme sa asi tak, ako sa cíti lekár po operácii nemocného, ktorý sa dal operovať len z prinútenia príbuzných, sám nemocný však si nechcel uvedomiť ani svoju ťažkú chorobu ani potrebnosť operácie. Keď sa nám teraz treba vyjadriť, či sa nám dielo vydánilo, odpovieme: »Nemôžeme to ešte vedieť. Bude záležať na ďalšom liečení pacienta, či sa úplne uzdraví alebo zahynie. Bez súčinnosti s rekonvalescentom to rozhodne

nepôjde, my sme mohli operáciu na ňom previesť nemilosrdne mechanicky, ale v rekonvalescencii nemožno sa obísť bez jeho duševnej súčinnosti. Ak sa pacient bude vzpieraf, bude rebelovať a snád aj predčasne pôjde dolu s lôžka, márne bude všetko. Liečený musí byť s nami v duševnej súhre a to sa stane len tak, keď sa presvedčí o dobrodení prevedenej operácie, keď bude s nami verif, že mu táto operácia prináša nový, zdravší a radostnejší život, než bol život doterajší.

Odhalené spiklenecko proti republike svedčí o tom, že náš pacient je naozaj zlý, že rebeluje, že osnuje plán, ako sa nás zmocniť a ako sa na nás vyvíšiť za prevedenú operáciu. Akosi mimovoľne sa pýtame sami seba: »Či nejde o viac než len o zlého pacienta? Či nejde aj o to, že sme tu operáciu nezabrali? Previedli sme národnú očistu naozaj tak, ako sa má prevádzať každá operácia? Previedli sme ju svedomite a dôsledne? Alebo sme sa dopustili chyby z ľajďackosti a nedôslednosti? A či sme snád kde tu ponechali v tele národa nejaký menší, ale hnisajúci vred, za súcitu alebo v predpoklade, že je to vriedok neškodný?«

Keď sa na vec takto dívame v celej plnosti verejnej očisty nášho národa, musíme si uvedomiť, že tými lekármi-operatérmi neboli sme len my obžalobcovia a sudcovia od ľudových súdov a že tu už nejde len o ľudové súdnictvo, ale aj o tieto preverovania úradníctva verejného a súkromného zamestnanectva a občianstva vôbec. A pokiaľ ide o ľudové súdnictvo, nejde len o obžalobcov a sudcov, ale aj o národnú bezpečnosť, národné výbory a o celú politicky zdravú česť národa. Tak ako sudca mohol súdiť len toho, kto bol obžalovaný, práve tak aj obžalobca mohol obžalovať len toho, o kom vedel alebo sa dozvedel, že sa dopustil trestného činu podľa retribučného nariadenia. Treba vedieť, že zásadne mala delikventov obviňovať národná bezpečnosť, v súčinnosti s národnými výbormi a občianstvom vôbec.

Keď sa dívame takto na vec, potom aj výsledky ľudového súdnictva musíme chápať tak, ako dielo nielen tých, ktorí obžalovali a súdili, ale všetkých činiteľov povolaných k tomuto úkolu. Ľudové súdnictvo samo môže byť zodpovedné za prevedenú operáciu národa len do tej miery, do akej miery národná bezpečnosť v súčinnosti s národnými výbormi a s občianstvom vôbec vzniešli patričné obvinenie pred obžalobcami a títo pred súdmi. A aj tu treba ešte brať do úvahy, či bezpečnostné orgány, národné výbory, obžalobcovia a sudcovia — a to či prísediaci alebo predsedovia senátov — neboli vo svojej práci rušení vonkajšími, menovite politickými vlivmi, a ak áno, do akej miery? Či politické strany a národné inštitúcie, ako je Sbor poverenikov, poverenictva a Slovenská národná rada, rušivo nezasahovali do činnosti ľudového súdnictva? Či všetky tieto složky nášho národného a štátneho života nášmu ľudovému súdnictvu zadovážili nielen potrebné technické pomôcky k prevedeniu diela operácie, ale aj také psychologické a politické prostredie, ktoré umožňovalo prevedenie tohoto ťažkého úkolu? Či dokonca niektoré politické strany, alebo jednotlivé ich organizácie, alebo ich exponovaní a zodpovední činitelia tu a tam, alebo snád systematicky nezasahovali do činnosti ľudového súdnictva sabotérskym odvolávaním prísediacich a odťahovaním sa od zodpovednosti, akoby tým chceli snád povedať: »To je nie naše dielo, ale ich; my s tým nič nemáme. Naše ruky preč od toho.«

Ak sa vyskytovaly takéto zjavy, akože tomu tak aj bolo, potom sa nebude čo diviť, ak lekárske dielo operácie naše ľudové súdnictvo nepreviedlo úplne dôsledne. Zodpovednosť za to padá potom na všetkých činiteľov, ktorí tu prichádzajú do úvahy. S týmto »grano salis« chcem tu zbežne podať výsledky ľudového súdnictva na Slovensku. Pri tom osobitne vezmeme do úvahy okresné ľudové súdy a osobitne

bilanciu Národného súdu.

Podľa § 12 retribučného nariadenia SNR Národnému súdu patrilo rozhodovať o trestných činoch proti býv. prezidentovi slovenskej republiky, členom slovenských vlád od 14. marca 1939, poslancom snemu slovenskej republiky, členom štátnej rady, členom HVHG a ich dôstojníckym funkcionárom, šéfom propagandy, vyslancom a splnomocneným ministrom, vedúcim nár. skupín a ich zástupcom, vedúcim funkcionárom v protirasovej činnosti, prednostom ÚŠB, a proti tým, ktorých predsedníctvo SNR prikázalo do pôsobnosti Národného súdu.

Podľa toho bolo na Národný súd podaných obžalôb celkom na 145 osôb. Z toho bolo prejednaných 83 prípadov, kdežto 62 prípadov zostalo neprejednaných a bude ich musieť prejednať podľa nového nariadenia SNR riadny krajský súd v Bratislave. Percentuálne vyjadrené zostalo teda u Národného súdu nevybavených vecí plných 40%. Lenže takto mechanicky percentuálne je ťažko povedať, aké množstvo práce vyjadruje tých 62 neskončených prípadov v pomere k prípadom vybaveným. Lebo taký Tisov, Ďurčanského a Machov proces sám znamená iste viac práce, než všetky neprejednané prípady dohromady. Ale je isté, že tých 62 neprejednaných vecí, veľmi špatí bilanciu Národného súdu.

A nie sú to veci len menej závažné. Medzi nimi sú aj prípady rázu veľmi zásadného. Taký je na príklad prípad šéfa úradu propagandy T. J. Gašpara, v ktorom bolo hlavné pojednávanie aj začaté, ale potom sa v ňom nepokračovalo, hoci sa pokračovať mohlo a malo. Práve tak rozbabraný zostal aj prípad židobijcov dr. Kosu, dr. Konku a Pečucha. Tu dokonca bolo už prevedené celé dokazovanie (hoci formálne nebolo ešte uzavreté), a išlo v skutočnosti už len o vynesenie rozsudku. Medzi politicky veľmi závažné a zásadné veci patrí aj nevybavená obžaloba na členov štátnej rady, medzi ktorými je obžalovaný aj biskup Ján Vojtášák. Z prestížnych dôvodov mali byť vybavené i prípady Nemcov, ako je prípad veľkovozcu židov Dietera Wisliczenyho, gestapáka Jána Goltza a vodca Nemcov na Slovensku Frant. Karmasína. Nevybavenou nemala zostať ani obžaloba prvorodých rozbijačov republiky Karola Murgaša a jeho spolupracovníkov z viedeňského rišského vysieláča »Pravda víťazí« Rudolfa Vávru a Ľudovíta Mutňanského. Tak isto neprejednanými zostaly aj nadmieru významné obžaloby proti ďalším rozbijačom republiky a propagátorom slovenského štátu, a to proti spisovateľovi Konštantínovi Čulenovi, Jozefovi Kirschbaumovi a Tisovom intimusovi a interpretátorovi t. zv. Tisovej náuky dr. Štefanovi Polakovičovi a historikovi dr. Hrušovskému, ktorí všetci pracujú proti republike za hranicami alebo spolu s dr. Ďurčanským alebo inými emigrantami. Tieto prípady už zo zásadných dôvodov mali byť stoj čo stoj skončené.

Čo zavinilo túto vysokú reštanciu Národného súdu? Kde treba hľadať príčinu toho, že ani všetky tie najvýznamnejšie prípady neboli pred Národným súdom skončené? Bolo to snád opozdené podanie obžalôb? Zdánlive ano. Ale len zdánlive, lebo ak tomu tak spočiatku bolo, to sa mohlo v zárodku napraviť. A keď sa to nenapravilo hneď, mohlo sa to napraviť aspoň v r. 1947. Úrad obžaloby pri Národnom súde bol, ako sa patrí, vybavený potrebným počtom obžalobcov až k jari r. 1946, keď sa videlo, že vec prípravy procesov pred Národným súdom a podania obžalob nie je tak ľahká, ako si to pôvodne povolani politickí a úradní činitelia predstavovali. Až do tých čias fungovali v úrade obžaloby pri Národnom súde len 2—3 obžalobcovia. K jari r. 1946 ich pribudlo ešte 5, z ktorých jeden zakrátko odstúpil. A tak v skutočnosti Národný súd bol nestač zamestnaný prejednávaním trestných vecí až v lete, resp. až v jeseni r. 1946. Do tých čias Národný súd nebol plne zamestnaný.

Pri dobrej vôli všetkých príslušných činiteľov a menovite predsedníctva SNR táto chyba sa dala včas napraviť tým, že by sa bol pozdejšie rozmnožil počet predse-

dov senátov pri Národnom súde, zo 4 na 5, 6, 7, ako to Národný súd aj žiadal. Táto otázka však zostala až do konca r. 1947 nevybavenou. Ba, predsa — začiatkom decembra 1947 dostal Národný súd ešte jedného predsedu senátu. No, bolo to už tak pozde, že tento si už nemohol vytýčiť na pojednávanie ani jeden prípad.

Pravá príčina reštov Národného súdu nie je teda v neskorom podaní obžalôb. Úrad obžaloby pri Národnom súde predostrel Národnému súdu koncom leta a začiatkom jesene r. 1947 všetky posledné, ešte zbývajúce obžaloby. Takže to všetko mohlo byť včas prejednané, keby Národný súd bol dostal ešte aspoň 2—3 senáty. Pri tom ovšem predpokladám, že by boli jeho pôvodné štyri senáty aj naďalej plne pracovali. No, stalo sa, že nielenže počet senátov nebol včas rozmnožený, ale ani dva z jeho pôvodných 4 senátov po prázdninách už efektívne nič neprejednali. Príčina? Predsedovia senátov, Peternák a Kostka, v dôsledku telesného vysilenia nervov ochoreli a prestali pojednávať vtedy, keď mal Národný súd vypnúť ešte všetky sily na zdolanie aspoň tých najvýznamnejších prípadov.

Už sama povaha všetkých týchto okolností dáva tušiť, že pravou príčinou reštancí Národného súdu musely byť nejaké vonkajšie rušivé momenty. A skutočne, bola to nepriaznivá politická situácia, súvisiaca s Tisovou správou a odhalením spikleneckva a hlavne — z toho vyplývajúci nedobrý pomer medzi predsedom Slovenskej národnej rady a predsedníctvom Národného súdu. Neprežrádzam tým nijakú tajnosť, keď poviem, že tu je tá prapríčina zaviaznutia prác na Národnom súde. Veď koľko by tu nenapadla »daxneriáda«? Kto by nepomyslel na t. zv. poverenickú krízu? Tieto veci nemohly nenarušiť práceschopnosť a výkonnosť Národného súdu, nevynímajúc ani jeho predsedu, a nepodporily ani jeho požiadavku rozmnoženia počtu senátov. Po Tisovom procese medzi predsedom SNR a predsedom Národného súdu bol stav úplného vzájomného ingorovania sa. Predsedníctvo SNR dr. Daxnera shodilo z jeho funkcie, čo dr. Daxner neuznával, a hoci dr. Daxnera v jeho stanovisku vláda podporila, predsedníctvo SNR sotrvalo na svojom pôvodnom rozhodnutí. Tento stav trval potom až do konca.

Ďaleko by nás viedlo skúmanie príčin tejto otázky a nechce byť ani našou úlohou skúmať tu tieto príčiny. Podobne nemôžeme sa tu zaoberať ani príčinami slov. politickej krízy, ktorá nasledovala hneď po »daxneriáde«. Obe tieto záležitosti, pokiaľ ide o pomer predsedníctva SNR k Národnému súdu, spolu súvisia a tým, že predseda Národného súdu dr. Daxner je predsedom koordinačného výboru odbojových sloziiek na Slovensku, ktorý sa najviac zasadil za to, aby v súvislosti s odhalením protištátného spiknutia nastala všeobecná verejná očista aj na najzodpovednejších miestach slov. verejného a politického života. My sa tu spokojíme s púhym konštatovaním, že to bola »daxneriáda« a za ňou nasledujúca politická kríza na Slovensku, ktoré spolu spôsobili vysokú raštanciu spisov na Národnom súde. A pri tom treba nám zdôrazniť, že sa to v konečnom výsledku ukázalo byť v záujme iba samých delinkventov a na škodu verejnej očisty, na škodu národa a štátu.

Keď prechádzam k otázke, ako sa skončili vybavené prípady u Národného súdu, v prvom rade mám na mysli výšku trestov a vzájomný pomer medzi nimi. Z tých 83 skončených vecí pred Národným súdom bolo 10 oslobodzujúcich rozsudkov, teda 12%. Len v dvoch prípadoch (2,40%) bolo vyslovené verejné pokarhanie a v takom istom počte rozsudkov nebol uložený odsúdeným nijaký trest. Rozsudkami smrti sa skončilo 17 prípadov, teda 24%. Z toho boli tri rozsudky smrti nad neprítomnými a 14 rozsudkov smrti nad prítomnými. Z týchto 11 bolo vykonaných a 3 dosiaľ nevykonaných. Najvyšší trest na slohode ve výške 30 rokov bol uložený v troch prípadoch. V štyroch prípadoch bol uložený trest vo výške 20 rokov, v jednom prípade vo výške 15 rokov, v dvoch prí-

padoch vo výške 12 rokov a v troch prípadoch vo výške 10 rokov.

Čo sa týka zbývajúcich 36 skončených vecí, v 4 prípadoch bol trest do 1 roku (3 mes., 5 mes., 8 mesiacov), v 3 prípadoch do 2 rokov (18 mes. a 20 mesiacov) a v ostatných 29 prípadoch rozsudek znel na 2—8 rokov s priemerným trestom 4 rokov.

Nechceme sa zaoberať kritikou týchto rozsudkov. Ale nemôžeme sa nedotknúť aspoň vzájomného pomeru trestov niektorých markantných prípadov. Isteže kričí, keď vidíme pomerne nízky trest 3 rokov u jedného z najzavilejších nepriateľov republiky a nemilosrdného vyhazovateľa Čechov zo Slovenska ešte do 14. marca, ministra Jar. Tisu za autonómie a neskôr vyslanca slovenského štátu v Berlíne, Matúša Černáka, keď ho postavíme vedľa 15ročného trestu plukovníka Viliama Talského, ktorý sa dopustil síce hrozného činu, keď zbabele opustil naše 2 východné divízie, na osude ktorých zavisel vojný úspech povstania, ktorý však predsa len nebol v pravom slova, smysle zradcom ani republiky ani národa. Bije do očí aj to, keď u niektorých obyčajných poslancov, ako je Rosival, Plechlo, Klinovský, Jankovič, Paškay a iní, vidíme trest na slobode 8, 10, 12 rokov, u Horáka a Huťku dokonca až 20 rokov, zatiaľ čo iní takito jednoduchí poslanci boli buď oslobodení, alebo boli síce odsúdení, ale len na pár mesiacov alebo na pár rokov. Nepomer je i v tom, keď postavíme vedľa seba rozsudek nad Fritzom a Sivákom, ktorí dostali len po 2, 3 rokoch a rozsudok nad Pružinským alebo Medrickým, ktorí boli posúdení až na 6, 7 rokov, najmä keď si pri tom spomenieme, že títo dvaja boli väčším dielom iba hospodárskimi činiteľmi, ako Karvaš a Zaťko, ktorí boli pre záslužnú svoju účasť na prípravách povstania oslobodení. Nesnáša sa spolu ani to, keď vidíme, že taký Körper bol odsúdený na 8 rokov, kdežto Filkorn len na 2 roky, hoci hlbším nazretím do ich duší v pomere k našej republike niet medzi nimi nijakého rozdielu, ba možná, že Filkorn išiel za 14. marcom ešte uvedomelejší ako Körper. Priam smiešne nízky je trest 3 mesiacov u vyslanca slovenského štátu v Quirinále a neskôršie v Nemecku, dr. Bohdana Galvána. Už samá táto funkcia nám dostatočne poukazuje na významnosť tohoto činiteľa a keby nič iného nemal na svedomí než verné konanie tejto funkcie, už na tom samom základe nemal vyviaznuť iba trimesačným trestom.

Bude teraz na správne prevádzanej amnestiálnej politike, aby tieto nepomery v trestoch sa upravili. Neburde možno, ako obvykle pri udeľovaní amnestie, brať do úvahy mechanicky iba výšku trestu, ale sa budú musieť stanoviť jednotlivé vyššie zásady a smernice, podľa ktorých sa budú môcť vyrovnávať príkre a do očí bijúce rozdiely v trestoch. (Pokračování.)

Jaroslav P. Blažek

Prání splněno - co dál?

Splněné přání čs. učitelstva

Vůdčí činitelé učitelstva národních škol dlouho volali, aby se vysokoškolského vzdělání dostalo každému učiteli. Havlíček volal po vysokoškolsky vzdělaném učiteli, tuto touhu učitelstva velmi podpořil T. G. Masaryk, prof. Drtina a četní jiní vysokoškolské učitelé, kteří přednášovali již dávno před první světovou válkou na universitních učitelských extensích.

Po 28. říjnu 1918 se volání stupňovalo. Když učitelstvo vidělo, že není dost ochoty, založilo školu vysokých studií pedagogických a samo si ji vydržovalo. Soboty a neděle patřily učitelům, kteří se z dalekých končin sjížděli do Prahy (později i do Brna). Vysokoškolské učitelé všech fakult rádi přicházeli do naplněných síní, neboť nikde neměli tak pozorných posluchačů.

Později se zakládaly pobočky této školy v různých větších střediscích, připravovalo se otevření školy i na Slovensku, ale válka přerušila tento vývoj. Školská správa v třicátých letech založila pedagogické akademie (jednoleté) a učitelstvo otevřelo soukromou dvouletou pedagogickou fakultu. Měli jsme tudíž vše dobře připraveno na dobu, až přijde vhodná chvíle. Ta přišla po květnu 1945. Zákon o pedagogické fakultě patří k nejlepším školským zákonům, jaké jsme dostali. Nic nemusilo rušit klidný vývoj, kdyby nebylo vlivů, jež způsobily nynější krizi. Marné bylo upozorňování, marné byly rady upřímné minulé. Všechno se u nás musí řešit sub specie zájmů politických. Výsledek pak ovšem nespěňuje očekávání a projeví se zklamání.

Jak se tvoří nová fakulta

Očekávalo se, že nová fakulta vznikne oddělením některých ústavů a seminářů z fakult přírodovědecké a vytvořením nových stolic. Aby to skutečně byla fakulta pedagogická, které všechny ostatní fakulty budou sloužit, aby se sama mohla věnovat vědám pedagogickým. Dopadlo to ovšem tak, že na fakultě pedagogické je pro pedagogiku ustanoven mimořádný profesor, ale řádný pro biologii, estetiku, český jazyk. Dále byl ustanoven mimořádní profesori pro geologii, mineralogii (a petrografii), pro českou literaturu, pro modelování, pro architekturu, malbu, ornamentiku a kresbu, tedy vesměs pro obory, které jsou již někde zastoupeny. Velmi překvapilo, že mezi členy profesorského sboru není prof. dr. Václav Příhoda, náš nejnámější pedagogický pracovník a tvůrce reformního hnutí u nás. Prof. Příhoda na schůzi učitelů měšťanských škol prohlásil, že na pedagogickou fakultu nepřejde, dokud se nezmění její statut, t. j. dokud se nestane pedagogickou fakultou v pravém slova smyslu. Také druhý profesor pedagogiky, dr. Josef Hendrich, nepřestoupil a zůstal na fakultě filosofické. Již to by mělo být vážným momentem všem, kdo vytvářejí tradici nové fakulty. Je známo, že akademický senát Karlovy university měl vážné pochybnosti o vhodnosti nynějšího řešení a projevil je při jednání na ministerstvu školství. Postavil se proti výnosu ministerstva školství o tak zvaném doškolení učitelstva v činné službě, aby se mu dostalo vzdělání rovnocenného se vzděláním budoucích učitelů.

Celé jednání o pedagogickou fakultu a o »doškolení« učitelstva se dělo pod určitým tlakem, kterému nemohl odolat ani druhý ministr školství dr. Jaroslav Stránský. Politika fait accompli v kulturní oblasti se nevyplácí. Důkazem toho je despekt, s kterým pohlížejí někteří profesori ostatních fakult na nejmladší fakultu Karlovy university. A tento despekt nezůstal jen u nich, ale dostal se i do vrstev, z nichž se mají vybírat kandidáti na učitelství. Proto v době, kdy je nával na fakultu filosofickou a přírodovědeckou, je na pedagogické fakultě tak malý počet nových kandidátů, že to zaráží. Je zajímavé, že na otázku, kolik je vlastně nových posluchačů na pedagogické fakultě v Praze, odpověděli čtyři informovaní činitelé údaji, které se velmi rozcházelý od skutečnosti. Nesmí nás mýlit, že je zapsáno snad tisíc posluchačů. Mezi nimi je velká většina učitelů v činné službě, kteří si chtějí doplnit své vzdělání. Nových kandidátů v Praze je osmdesát, což je asi šestina skutečné potřeby.

Proto je třeba volat po nápravě. Nová fakulta měla vyrůst organicky z těla Karlovy university. Ale nejen, že se nejednalo s mnohými jejími profesory, kteří mají blízko k pedagogice, nejednalo se ani s jinými, kteří mají blízko ke škole, k metodologii a k podobným vědám, ale měli daleko k jednostrannému pojetí, jež vítězilo svou výlučností a dogmatičností. Pátráte-li po příčinách, proč se kdosi stal profesorem pedagogické fakulty, ačkoliv svým zaměřením nikdy neměl blízko k pedagogice a vů-

bec ke škole, dostanete od mnohých zasvěcených stejně odpovědi, jež ovšem nemohou uspokojit.

Dvoje pojetí — které z nich je správné?

Při konstituování pedagogických fakult se obnovil starý spor Chlup kontra Příhoda, známý z dob první republiky. Příhoda přišel s myšlenkami, vytěženými z celého světa, Chlup se opíral spíše o pedagogiku evropskou. Chlup jako vědec zůstal na vysokém podstavci vědy a o její aplikaci ve všední školské práci učitele a profesora ve škole neprojevil dost zájmu. Příhoda jako pedagogický myslitel šel za učitelem, sledoval jeho práci v I. třídě obecné školy, zajímal se o psaní, o způsoby zkoušení, o školskou organizaci. Chlup se obklopil oddanými žáky, kteří mu naslouchali a studovali z knih. Příhoda se obklopil oddanými žáky, kteří mu naslouchali, ale začali studovat nejuvědnější zjevy, kterých jsou denně svědky při školní práci. Ten studoval dějepis, druhy kreslení, třetí jazyk mateřský, čtvrtý globální metodu čtení a psaní, pátý hledal nové cesty při zkoušení, šestý organizoval reformní školu, sedmý prováděl výzkum dětského písma, osmý zkoušel pracovní metody. Desítky a stovky pilných učitelů a profesorů snášely materiál, a Příhoda je posiloval lapidárním: »Kdo zkouší, zkouší, ale žije, kdo nezkouší, nezkouší, ale hnije!« Chlup občas sestoupil se své výše vědce, podrobil některý úsek reformního snažení ostré kritice a hned opět vystoupil nahoru.

To je asi tak hrubý obraz poměrů v našem reformním snažení před válkou. Čs. učitelstvo si vážilo stejně Chlupa jako Příhody. Chlupovy kritiky nebyly přijímány s odpořem, ba dokonce je jisté, že vykonávaly prospěšnou službu, jakou může křpat neúprosný strážce čistoty a karatel chyb, jež se vyskytnou v každém lidském díle. Ale mezi oběma muži přece jen nebylo vše v pořádku. Je to pochopitelné, větší vědec, za kterého se pokládal Chlup, byl zastíňován Příhodou, pokud běží o výsledky působení.

A jak je to s pedagogickou fakultou? Chlup hájil přesvědčení, že naše přírodovědecké a filosofické fakulty nedovedly vychovat takové učitele středních škol, aby byli k své pedagogické práci náležitě připraveni. Proto jim nechce svěřit vychovávání a vzdělávání učitelů škol nižších, naopak chce, aby i budoucí profesori škol III. stupně se vzdělávali jen na pedagogických fakultách, které by měly všechny stolice, jež dosud byly na fakultách přírodovědeckých a filosofických i jiných. Chce vybudovat spíš vysokou školu pedagogickou, raději více než méně samostatnou a na dosavadních vysokých školách zcela nezávislou. University chce ponechat jen její úkol badatelský. Proto kromě disciplin a stolic pedagogických a didaktických mají být na pedagogické fakultě stolice pro všechny učebné předměty, jímž se učí na školách všech stupňů a všech kategorií. A počátek byl učiněn, jak je vidno z přehledu nově jmenovaných profesorů.

Příhoda od počátku tvrdil a hlásal, že pedagogická fakulta má vyrůst jako organická součást university, při tom však aby všechny fakulty všech vysokých škol sloužily pedagogické fakultě při výchově a vzdělávání budoucích učitelů. Tedy lékařská fakulta by jim podávala základy hygieny, filosofická by otevřela pro ně všechny své semináře, knihovny atd., přírodovědecká své laboratoře a sbírky, právnická by vybuďovala stolici školského práva, konservatoř by dala základy hudební výchovy, akademie výtvarných umění nebo technika by daly základy výchovy výtvarné. Pedagogická fakulta by převzala dosavadní pedagogické a didaktické semináře i stolice přírodovědeckých a filosofických fakult a otvírala by stolice nové.

Ale stalo se to, že nyní máme pedagogické semináře na fakultě pedagogické, filosofické a přírodovědecké, pedagogičtí vědci jsou na třech fakultách, přírodovědecké laboratoře, stejně jako sbírky matematické a j. se budují

na fakultě pedagogické, ačkoliv jsou zcela vybudovány na fakultě přírodovědecké, vybuduje se stolice dějepisu a jeho seminář na pedagogické fakultě, ačkoliv je již na fakultě filosofické. A to všechno v době, kdy máme velký nedostatek vědeckých pracovníků a profesorů. Na přírodovědecké fakultě jsou rozsáhlé sbírky geologické s geologickým ústavem, na fakultě pedagogické se o geologii bude snad jen přednášet, neboť si nelze představit, že by se podobně velké sbírky mohly pořídit i tam. Proto pedagogická fakulta v Praze nemá budovu, neboť aby mohla mít aspoň nejnnutnější vybavení, potřebovala by budovu o 60—80 sících.

Počet posluchačů pedagogických fakult je tak malý, že nelze již déle odkládat uspokojivé nové řešení. Tvrdí se, že statut pedagogických fakult je nutno udržet řadu let, aby se mohl vyzkoušet. Skutečnost však přijaté pojetí porazila na hlavu. Universita se chová k pedagogické fakultě jako k nežádoucímu dítěti, školy čekají na nové učitele, ale ti se nedostavují. Marné bylo snažení, aby se studium učitelů škol II. a III. stupně sjednotilo. Pro školy I. stupně vyhovuje čtyřsemestrové studium, aspoň prozatím. Ale jestliže na pedagogické fakultě je velmi málo kandidátů pro školy I. stupně a mnohem víc pro školy II. stupně, pro ty však bude dostatek kandidátů s aprobací pro střední školy, pak se řítíme někam, kam jsme se neměli dostat.

Akademický senát by neměl k nynějšímu stavu mlčet. Učitelské ústavy skončí na konci tohoto školního roku svůj úkol, který konaly téměř osmdesát let. Zpět k nim nemůžeme. Ale můžeme jít zpět tak, aby se změnil organizační statut pedagogické fakulty, Ani ministerstvo školství, ani kulturní výbor ústavodárného Národního shromáždění by neměly přihlížet k tomu, že se zde něco děje, co nelze nazvat stavem přirozeným. Pedagogická fakulta v nynější podobě je květem revolučního romantismu, který je nutno znovu oroubovat, aby jeho plody nechutnaly kysele a trpce.

Také universita musí pomoci

Předešlé řádky nás seznámily se stavem pedagogické fakulty v Praze. Situace dost podobná bude jistě i na ostatních pedagogických fakultách při našich universitách. Filosofické a přírodovědecké fakulty jsou nyní postaveny před důležité rozhodnutí. Nelze déle snášet, aby se budoucí učitelé škol II. a III. stupně vzdělávali odděleně, jedni šest semestrů na fakultě pedagogické a druhí osm semestrů na fakultách ostatních. Zejména proto ne, že v nejbližší době budou učitelé, připraveni pro střední školy, odcházet na školy II. stupně, bude-li do té doby základní školský zákon, jinak půjdou a budou musít jít na školy měšťanské. Jestliže máme pedagogické fakulty takové, jaké jsou, pak se fakulty přírodovědecké a filosofické musejí rozhodnout, co budou dělat dál.

Bud' přízpůsobí svůj učební plán — kterého se jistě nevzdají — potřebám dalšího vzdělávání učitelstva škol II. a III. stupně, t. j. připraví nový studijní program, aby kandidát musel projít všemi stupni své přípravy ke státním zkouškám, jako to je již na některých oborech (na př. na chemii, na fyzice a pod.). Kandidát učitelství musí na příklad při studiu dějin projít světovými dějiny všech věků a ne jen speciálními úseky, aniž by bez vlastní velké námahy a často zbytečného hledání a vyčkávání si musel všelijak doplňovat své vědomosti k první a k druhé státní zkoušce. Stejně tak i budoucí profesori — filologové, zeměpisce atd. Učitelé tělesné výchovy procházejí na své cestě za cílem jednotlivými tetapami soustavného vzdělání, při kterém mohou věnovat též svou pozornost úzce specializovaným úsekům tohoto oboru. Tato možnost by měla nastat pro všechny ostatní kandidáty.

Nebo se obě fakulty omezí jen na úkol badatelský a vědecký a přenechají svá pole, na nichž dosud pracovaly,

fakultě pedagogické. Pak ovšem se ukáže, že jsou zbytečně dosavadní velké laboratoře a semináře na těchto fakultách a budou jí je muset přepustit.

Učitelstvo však nesnese, aby se jeho vzdělávání na pedagogických fakultách označovalo za nižší než na fakultách dosavadních, aby se s posměškem mluvilo o vyšší měšťance nebo o vyšším učitelském ústavu. Nynější polovičaté řešení není udržitelné a nesvědčí ani dobrému jménu university, aby kdokoliv její profesory dělil na takové a onaké, jako je tomu namnoze nyní. Vzájemná nedůvěra, která zde určitě je, se musí překonat snahou o takovou organizaci vzdělávání příštích učitelů, aby z toho měla prospěch československá škola.

Domnívám se, že pedagogické fakulty jsou již tak daleko, že bude nutno se k nim nějak pozitivně postavit. Velká škoda, že v národě Komenského muselo dojít až k této konci. Tradice naší školy si zasloužila, aby pedagogická fakulta, tato škola budoucích učitelů, měla od počátku lepší a pevnější základy, aby její stavitelé se víc radili s vědci než s politiky. Obsazovat stolice vysoké školy podle volebního klíče Národní fronty, to může přinést ovoce jen červivé.

doba a lidé

JUDr. Jaroslav Ženatý

O českém udavačství

Bylo to v letech nesvobody. Do přijímací kanceláře gestapa přišla žena s udáním. Byla Češkou, právě jako byl Čechem majitel domu, ve kterém bydlela a na něhož si přišla gestapu stěžovati. Úředník jí pracně vysvětlil, že se musí se svou věcí obrátiti na české úřady, protože gestapo není příslušné pro spory, které mají Češi mezi sebou. Protože pak nekonal v přijímací kanceláři službu po prvé a ona žena nebyla první Češkou, která přišla na gestapo s udáním, vyjádřil svůj odpor k udavačce slovy, jež dávají podnět k této úvaze: »Jé udavačství vrozenou, chorobnou vlastností českého národa?« Onen úředník pracoval u služeben gestapa v Krakově, Vídni a Paříži.

Každý sociologický jev nutno zkoumati s hlediska vývoje, studovat jeho jednotlivé historické fáze, abychom mohli poznat příčiny a dospětí empirickou metodou k zákonům, platným pro studovaný jev. Podstatným znakem udavačství jako společenské choroby, jest existence autority, u které se udání činí a ke které cítí udavač psovský obdiv. Český národ měl po tři sta let v rakouské policii autoritu, která nejen ochotně otevírala dveře udavačům, nýbrž policejní režim Metternichův přímo školil a nasazoval do českých kruhů řemeslné špicly. To byla doba, jež dala podnět výroku: »Der grösste Schuft im ganzen Land, ist und bleibt der Denunziant«. Z pudy, hnojené špiclováním agentů rakouské policie vyrostl po mnoha letech strom, který přinesl nestvůrné plody udavačství v době nové, nacistické nesvobody. Vězňové gestapa byly přeplněny obětmi denunciantství a národní odboj proniknut sítí agentů provokatérů.

S nacistickým režimem přišla do českých zemí nová autorita gestapa, ke které se uchýlovaly chorobné povahy se svými stížnostmi. Gestapo udavače nejen podporovalo, nýbrž dokonce přikazovalo udavačství jako zákonnou povinnost: Smrti se trestal, kdo opominul učiniti udání o zakázané politické činnosti jiných osob, byť by to byli jeho blízcí příbuzní. Strach před trestem, přítomnost mocné, nade vším stojící autority — gestapa a odkaz rakouské výchovy počal působit. Nejen nádherné vzepětí národa k odporu proti Němcům, nýbrž také tisíce udání zůstanou zrcadlem duše národa této doby.

Po květnové revoluci

a vyhnání nepřítele z českých zemí nastalo účtování s udavači. Retribuce použila proti nim přísných trestů, neboť by bylo zločinem vůči vlasti, kterou zradili a vůči těm, kteří zemřeli jejich vinou, aby tresty byly mírné. Protože byly ničeny zpravodajské archivy a výpovědím členů gestapa mohla být věnována jen omezená důvěra, byla retribuční autorita, to jest státní bezpečnost a lidové soudy, závislá na oznámeních z řad obyvatelstva. A se soudem nové autority opět počal působiti rakouský a nacistický jed. Pro vědecké zkoumání pohnutek, jež vedou udavače na úřad, není rozhodné, že první dvě autority rakouská a německá byly v rukách cizáckých, a porevoluční ve vlastních, národních. Neboť udavačství v době retribuice bylo v přemnohých případech motivováno toutéž chorobnou touhou ublížiti spoluobčanu.

Dokumentují: Řízení, vedená u trestních nalazacích komisí při okresních národních výborech, byla zastavena v 82.845 případech. To tedy znamená, že týž počet osob byl nevině nařčen z činů trestných podle malého dekretu a že týž nebo větší počet udavačů pokračoval ve svém zhoubném díle. Kolik českých občanů bylo v téže době vězněno soudy po dlouhé měsíce jen proto, že se našli lidé, kteří je obvinili nepravdivě z činů trestných podle dekretu velkého?

Díváme-li se na udavačství jako na sociologický jev, sociologickou chorobu, pak dospějeme k závěru, že pro studium jeho příčin a vzniku jest rozhodující postoj autority, u které udavač činí oznámení. Zatím co vědecká kriminologie bojuje proti zločinnosti všemi moderními poznatky, psychologickými a technickými, jakým způsobem potírá vzrůstající denunciantství? Ve vyhláškách, kterými se obracejí bezpečnostní úřady na veřejnost o pomoc v pátrání po neznámých pachatelích trestných činů, bývá zdůrazňována skutečnost, že udání budou

na požádání projednávána důvěrně.

To jest první stupínek k výchově falešných udavačů, neboť ti se kryjí před odpovědností nabízenou jim důvěrností. Kolik zločinů křivého obvinění ukrývá se za obvyklou formulací policejních úředních záznamů: »Důvěrně bylo zjištěno, že...«

Za takovým záznamem bývá zpravidla telefonující nebo píšící anonym, nebo osoba, jež se sice na úřad dostavila, ale vyhradila si anonymitu, či udavač, známý jen úředníkovi, kterému oznámení činí a který ho kryje i v případě nesprávných údajů. V každém však případě vznikne napadenému újma na cti, na majetku nebo zdraví, která bývá někdy nenahraditelnou. »Důvěrně zjištění« uvede bezpečnostní aparát v pohyb. Následuje prověrování obviněného, jeho sledování, přezkoumávání pověsti, domovní prohlídka a někdy v případě nebezpečí z prodlení i vzetí do vazby. Již sama skutečnost, že policejní spisy obviněného vzrostou o jedno nařknutí, jest pro něho jistou újmu, neboť i v případě, že udání se ukáže nepravdivým, zůstává záznam po celý život v jeho spisech. A tak sám vrchnostenský úřad bezděky podporuje činnost udavače na úkor osob postižených. Činí tak skutečně bezděky? Neusnadňuje si pouze svoji práci vzhledem ke známému názoru, že policie jest bez udavačů bezmocnou?

Náš trestní zákon kvalifikuje křivé obvinění jako zločin. Bezpečnostní úřad jest tedy povinen učiniti soudu trestní oznámení, kdykoliv sezná, že někdo učinil vědomě nepravdivé udání. Kolik takových trestních oznámení bylo předloženo soudu v době retribuice, kdy tisíce nevině nařčených občanů trpělo ve vězeních?

A jak může bezpečnostní úřad učiniti trestní oznámení na osobu, jež oznámila nepravdivé skutečnosti anonymně, kterou tedy nezná nebo které referent slíbil důvěrně projednávání udání za všech okolností?

Hraje-li postoj autority vedoucí úlohu ve výchově

udavačství, pak lze říci, že udavač sám jest jen produktem prostředí a výchovy. Jako každý jiný zločinec jest i on

veden ve svém jednání jistým motivem.

Nejčastěji jím bývá zášť k osobě, které se snaží svým oznámením ublížiti na životě, na majetku nebo na cti. Jen ve výjimečných případech jedná udavač pouze ze zvrácené touhy patřit na utrpení bližního. Denunciantská choroba se šíří nejčastěji tehdy, když státní autorita sváže osobní svobodu nadbytečným množstvím norem tak, že občan se s nimi dostává do častého konfliktu. Postižený pak udává proto, že spatřuje nespravedlnost ve skutečnosti, je-li trestán on sám a nikoliv také spoluobčan, který přestoupil stejným způsobem zakazující nebo příkazující ustavení.

V nejvyšší míře pak bývají zavaleny bezpečnostní úřady udáními v dobách revolučních kvasů a náhlých změn režimů, tedy vždy s příchodem nové autority. Vedoucím motivem udavačství stává se tu okolnost, že někomu starý režim uškodil. Oznamující mstí se na jeho stoupencích a v nedostatku pojmu cti činí udání i nepřítelem národa. Last not least jedná udavač z prosté touhy zalíbiti se novému držiteli moci a získati tak osobní prospěch.

Jak k nápravě?

Nemá-li se státi udavačství nevyčleřitelnou sociologickou chorobou českého lidu, pak nutno je potírati právě tak usilovně, jako každý jiný zločin. Lék proti němu mají v ruce především bezpečnostní úřady. Je jim důsledně dodržování principu trestní odpovědnosti osoby, která oznámení činí. Bezpečnostní úřad musí bezpodmínečně žádat od oznamujícího jeho osobní data. Zaručí mu důvěrně projednávání případu jen tehdy, jsou-li tu důvody hodné zřetele a ukáží-li se tvrzené skutečnosti pravdivé. K úředním záznamům »Důvěrně bylo zjištěno...« se vždy připojí pramen udání. Jinak úřad zásadně odmítne všechna udání, za která nechce oznamující nésti odpovědnost.

Bezpečnostní úřad je tedy *conditio sine qua non* ve výchově řádného občana. Druhým neméně důležitým činitelem je výchova v rodině a ve škole. Z malého žalobníčka ve škole může vyrůstí řemeslný denunciant, není-li mu včas vyloženo, že soudržnost celku — anglicky »team spirit« a vzájemná úcta jsou pojmy nade vše stojícími.

Raději méně nevypátraných trestních činů a čistý, neposkvrněný štít národního charakteru, než stát prolezlý špiclovstvím a naplněný psychologickou atmosférou strachu.

Antonín Horský

... a na hřbitově pásti dobytek

Motto: Václav a Ludvík, vévodové Lehnickí (1345), dovolují lehnickým měšťanům, aby si brali kameny na stavbu městských hradeb ze židovského hřbitova. (Tschoppe: *Urkundensammlung*, str. 555).

Jan, král český, dovoluje městu Vratislavi, aby upotřebilo kamenů ze židovského hřbitova, nechť se najdou na povrchu nebo pod zemí, k obnově hradeb... (Archiv für Kunde österr. Geschichtsquellen, sv. XXXI., str. 106).

J. M. Schottky cituje z archivů (Vladislav II., 1513), že dekretem, platným i pro hřbitov pražských židů, bylo zapovězeno ničit hřbitovní pomníky, otvírat hroby, vyhrabávat mrtvolky, a na hřbitově pásti dobytek.

Oč jde? »Sokolský věstník« č. 45 z 18. listopadu 1947, oficiální orgán Čs. obce sokolské, si všiml pustošení židovských hřbitovů po 5. květnu 1945. Citujeme:

»Strašná obžaloba byla vržena do tábora mladistvých. Němci zpusťovali četné židovské hřbitovy, vytrhali náhrobní kameny a kázali jimi vydláždít ulice. Toto pustošení hřbitovů však někde pokračovalo i po převratu. Pachatelé byli vypátráni, a úřední zpráva oznamuje, že jde o vinníky mladistvé. Kdo jsou tyto mladiství lotříkové? Byly jmenovány osady, kde ta zvěrstva byla páchána. Ve všech těchto místech jsou sokolské jednoty. Jistě byly těmi činy vzrušeny, jistě se staraly, nebyl-li mezi pachateli některý náš dorostenec nebo žák. Je třeba, aby se jednoty vyjádřily...«

Těchto zjevů si všimla také zemská školní rada, která oběžníkem z 27. listopadu 1947 vyzývá ředitelství středních škol a učitelských ústavů, jakož i okresní (městské) školní výbory, aby vhodným způsobem poučily prostřednictvím učitelů a profesorů žactvo, že pustošení hřbitovů, ničení a poškozování náhrobních kamenů jsou trestné činy, které nejen ničí cizí majetek, ale poskvřňují i dobré jméno mládeže.«

Nyní nechme mluvit fakta:

Brno: Brněnský židovský hřbitov byl zhanoben 30. srpna 1947. Hlava sochy na hrobě Terezy Skutecké byla uražena, čímž byla způsobena škoda 50.000 Kčs. Trestní oznámení bylo podáno SNB v Brně. Dříve však byl trestní čin hlášen SNB v Juliánově. Ta se však zdráhala ihned zakročit, a žádala písemné oznámení. Po delším pátrání byla hlava sochy nalezena. Během vyšetřování vyšlo najevo, že trestní čin byl pravděpodobně spáchán nedospělou mládeží. Stanice SNB v Brně-Židenicích vyzvala správy škol, aby upozornily žactvo na to, aby se vystríhalo všech nepřístojností.

Lomnice: Židovská náboženská obec v Brně byla v březnu 1947 upozorněna, že obyvatelstvo v Lomnici zneužívá staré synagogy a budovy na hřbitově k různým nevhodným zábavám. Zámky byly několikrát násilně uraženy.

Miroslav: Za okupace byly náhrobní kameny ze židovského hřbitova odvezeny a obec jich použila k nourzovým stavbám. Židovská náboženská obec v Brně několikrát, naposledy 29. srpna 1947, žádala vrácení těchto náhrobních kamenů. Žádostem dosud nebylo vyhověno.

Rousínov: V létě 1947 zjistila židovská náboženská obec v Brně, že na židovském hřbitově v Rousínově byly povelány náhrobní kameny a že byla poškozena synagoga. Mezi povelanými pomníky byl i náhrobní kámen rodiny Barberovy, nedávno opravený a znovu postavený.

Slavkov: V první polovině roku 1946 byly povelány náhrobní kameny. Poškozena byla i márnice.

Hodonín: Synagoga byla válečnými událostmi lehce poškozena. Avšak při asanaci židovské čtvrti byla demolována a odklizená. Hřbitov byl poškozen již v okupaci. Po okupaci byly poškozeny ještě pomníky. Pachatelé: mládež.

Břeclav: Synagoga byla válečnými událostmi lehce poškozena. Po osvobození byly poškozeny varhany.

Podivín: Synagoga byla válečnými událostmi lehce poškozena. Po revoluci byla z příkazu místního národního výboru zbourána. Hřbitov byl v okupaci značně poškozen. Náhrobní kameny byly povelány. Po osvobození byl hřbitov opět zhanoben. Pachatelé nebyli zjištěni. Intervenujícímu úředníkovi židovské náboženské obce v Hodoníně vyslovil předseda místního národního výboru politování nad zpusťováním hřbitova a ujistil ho, že učiní vše, aby se takový případ již neopakoval. Místní rozhlas upozornil, že poškozování židovského hřbitova bude přísně trestáno.

Dvůr Králové n. L.: Hřbitov byl několikrát zneuctěn. Byly rozbity mramorové nápisové desky, za kterými jsou uloženy ve zdi urny. Dále bylo rozbito zábradlí z bílého mramoru. Případ byl hlášen začátkem června 1947 tamnímu SNB. Dosud nedošla odpověď.

Zámberk: Byla poškozena rodinná hrobka Nettlovů. Pachatelé rozbili kovová písmena na náhrobním kameni.

Případ byl hlášen ministerstvu vnitra, školství a informací. Ministerstvo vnitra sdělilo 15. dubna 1947, že se nejedná o poškození náhrobních kamenů všeobecně, nýbrž pouze o poškození náhrobního kamene rodiny Nettlovů, a sice o odstranění nápisu s této hrobky. Dále oznámilo, že místní národní výbor a okresní národní výbor pátral po pachateli.

Jemnice: Za německé okupace byla v Jemnici vydlážděna ulice náhrobními kameny z tamního hřbitova. Německý vládní komisař Josef Schlegelhofer byl za činnost v městě sice odsouzen k dvouletému žaláři, ale potom byl odsunut. Po dlouhém jednání bylo oznámeno, že bylo počato s odstraňováním náhrobních kamenů z obecní dlažby.

Karlovy Vary: Dne 9. září 1946 byla vypálena modlitebna. Škoda byla odhadnuta na 263.000 Kčs. SNB paličství sice vyšetřoval, ale pachatele nezjistil.

Roudnice nad Lab.: Letos na »Dlouhý den« byl vykopán (otevřen) hrob Adolfa Eislera. Z lebky mrtvolky byl vylomen zlatý chrup. Vyloupení hrobu bylo SNB v Roudnici hlášeno dne 25. 9. 1947. Okresní kriminální úřadovna v Roudnici 15. října oznámila, že pátrání po pachateli je bezvýsledné.

Horážďovice: Na počátku prosince 1947 byl zneuctěn hřbitov v Horážďovicích, Na Loretě.

Kolín: Hřbitov byl třikrát zhanoben nezletilými chlapci. Pomníky byly poškozeny a povelány. Pachatelé, nezletilci, byli zjištěni, souzeni a pro nezletilost osvobozeni. Proti osvobozujícímu rozsudku bylo podáno odvolání. Krajský soud v Kutné Hoře věc znovu projednal, rozsudek zrušil a casu vrátil okresnímu soudu v Humpolci, aby ji znovu projednal. Pachatelé odůvodňovali čin národními pohnutkami.

Libochovice: Hřbitov byl za okupace náhodou ušetřen. Při návštěvě 4. května 1947 bylo zjištěno, že hřbitov byl zneuctěn. Asi šedesát nových i starých kamenů bylo poveláno a rozbito. Trestní činy spáchali školáci. Velitel SNB v Libochovicích projevil politování a ujistil, že SNB bude dbát, aby se podobné činy již neopakovaly. Potrestání chlapců bylo ponecháno škole a rodičům.

Mariánské Lázně: Hřbitov byl zhanoben v září 1945 tím, že firma Lugner pod národní správou, Planá u Mariánských Lázní, odvezla ze hřbitova náhrobní kameny a pomníky z cennějšího materiálu. Případ byl ohlášen SNB a 21. září 1945 ministerstvu vnitra. Vyřízení oznámení bylo urgováno 24. listopadu 1946. Na tuto urgenci odpovědělo ministerstvo vnitra 24. ledna 1947, že zničení židovského hřbitova v Mariánských Lázních nařídil roku 1942 bývalý Landrat Sundermayer a provedl je bývalý starosta města dr. Manner a městský stavitel inž. Lang, kteří jsou prý v Německu zajištěni. Náhrobní kameny koupili ještě v roce 1942 L. Lugner, Vysoké Sedliště, Frant. Böhm, Velká Hledebe, a neznámá firma z Fürthu (Bavorsko). Podle sdělení ministerstva vnitra byli Lugner a Böhm odsunuti a na Františka Pojera, národního správce firmy Lugner, bylo podáno trestní oznámení. Obžalovaný byl odsouzen 15. XII. 1947 na jeden rok do těžkého žaláře, podmíněně na 4 roky, s podmínkou, že nahradí škodu.

Lázně Kynžvart: Hřbitov byl Němci zpusťován. Náhrobními kameny byly dlážděny ulice. Místní národní výbor byl požádán, aby uloupené kameny byly vráceny. Podle sdělení místního národního výboru z 24. června 1947 budou náhrobní kameny odstraněny, jakmile dojde rozpočet na dlažbu. Dne 5. listopadu 1947 intervenovala židovská náboženská obec v Mariánských Lázních u předsedy místního národního výboru v Lázních Kynžvartu, a žádala odstranění náhrobních kamenů z dlažby ulic. Předseda místního národního výboru se vyjádřil vyhýbavě, opatrně, a na dovolání se jeho slibu odpověděl, že náklad, spojený s odstraněním dlažby by činil asi 60.000 Kčs. Ke krytí tohoto nákladu obec nemá úhrady a také nemá dělníky, kteří by nápravu provedli. Je tedy zřejmé, že Lázně Kynžvart nehodlají náhrobní kameny

z dlažby odstranit, a že hosté, kteří do těchto lázní přijedou v jubilejním roce 1948, budou chodit po kamenech, pod nimiž před několika lety spali mrtví lidé.

Velká Hleďsebe: Hřbitov byl koncem srpna 1947 poškozen J. Svobodou, který si přivlastnil dvířka a několik desek na opravu svého domu, respektive vchodu do zahrady. Na Svobodu bylo podáno trestní oznámení, pachatel se přiznal, vyslovil politování a projevil ochotu vrátit odcizené předměty.

Mladá Boleslav (Bišice): Na hřbitově bylo povaleno mnoho náhrobních kamenů. Pachatelé nebyli vypatrání.

Šumperk: Hřbitov byl zhanoben, dveře obřadní síně vyvráceny, všechna okna vytlučena, deset náhrobních kamenů povaleno a těžce poškozena zadní část hřbitova.

Mirotice u Písku: Hřbitov je dětské rejdiště. Děti si tam hrají, mimo to se tam pase dobytek, a dokonce bylo nalezeno i ohniště z cihel. Místní národní výbor byl požádán, aby intervenoval v mirotických školách, aby děti byly poučeny o nepřístupnostech, atd. Dále bylo zjištěno, že zrušení hřbitova bylo provedeno bývalými členy »Vlajky«, jichž jména jsou místnímu národnímu výboru známa. Prozatím je situace v Miroticích nevyjasněna.

Vlachovo Březí: Hřbitov poškozen. Více než 13 náhrobních kamenů bylo povaleno, a jeden z nich roztržštěn. Pachatelé nebyli zjištěni.

Vlašim: Hřbitov byl po 5. květnu 1945 dvakrát neurvale zrušen. Dvakrát byl dán se značným nákladem do pořádku. Přípisem z 12. září 1947 byl místní národní výbor ve Vlašimi požádán, aby hřbitov chránil, t. j. aby učinil všechna nutná opatření, aby byla zajištěna veškerá neporušitelnost hřbitova vůbec. Místní národní výbor dopisem ze dne 22. září 1947 odpověděl, že je sice ochoten vzít hřbitov pod ochranu, avšak dá-li jej židovská náboženská obec znovu do pořádku a jmenuje-li ve městě prostředníka, který by měl od hřbitova klíče. Židovská náboženská obec v Praze odpověděla přípisem ze dne 15. října 1947, že místní národní výbor nemůže vázat ochranu majetku na určité podmínky. Obec současně místnímu národnímu výboru napsala, že nepochybuje o tom, že škody způsobily fašistické živly starého ražení. Místní národní výbor dopisem ze dne 24. října 1947 č. j. 8799—47—ref. Se/F/T odpověděl: »Tvrzení židovské náboženské obce v Praze je s to urazit vlašimské občany. Protože pachatelé nebyli zjištěni, nemůže místní národní výbor přijmout hřbitov do ochrany. Na poškození hřbitova je vinna v první řadě židovská náboženská obec, protože neučinila potřebná opatření k ochraně hřbitova.« Je věru zajímavé, že místní národní výbor si vyrazuje určovat židovské náboženské obci v Praze veškerá nutná opatření k zachování klidu a bezpečnosti ve městě, jako by židovská náboženská obec nebo její hřbitov rušil bezpečnost, klid a pořádek vlašimských obyvatelů, a nikoli neznámí hřbitovní vandalové. Dne 31. října 1947 požádala židovská náboženská obec v Praze okresní národní výbor ve Vlašimi, aby z moci úřední nařídil místnímu národnímu výboru ve Vlašimi, aby převzal židovský hřbitov ve Vlašimi do povinné ochrany.

Lužice u Pardubic: Hřbitov byl Němci poškozen. Židovská náboženská obec v Pardubicích přikročila k opravě, ale zjistila, že cihly z ohradní zdi a vrata jsou rozkradeny. Ze hřbitova zmizely náhrobní kameny a pomníky, které po revoluci dosud stály, byly povaleny. Bylo to oznámeno SNB v Lužici, kde bylo důvěrníkovi obce sděleno, že musí oznámit, aby mohlo být zakročeno, jméno pachatele. Koncem října 1947 bylo obci oznámeno, že bylo zavedeno trestní řízení proti neznámému pachateli.

Ivanovice na Hané: Na hřbitově byly povaleny téměř všechny náhrobní kameny (asi sto). Kromě toho byly zničeny věci ostatní. Četnická stanice v Ivanovicích neprojevila dostatečnou dobrou vůli, vyšetřit tuto záležitost. Proto byla věc postoupena dne 15. května 1946

ministerstvu vnitra i s upozorněním na úřední poznámku SNB, kterou bylo komentováno trestní oznámení: »Poškození a povalení pomníků spáchala asi osoba, která nemohla snést, že na všech pomnicích kromě hebrejských nápisů jsou nápisy také v jiné řeči. Vzhledem k tomu, že po osvobození republiky tyto nápisy s pomníků nikdo neodstraní, respektive nedal odstranit, jednoduše pomníky postupně za noci pováhal.« Na zákrok ministerstva vnitra byla pachatelé zjištěni. Ministerstvo potom oznámilo, že zrušení hřbitova provedlo 6 mladistvých z Ivanovic, kteří se doznali a zavázali se, že povalené kameny opět vrátí do původního stavu. Dosud bylo postaveno pouze pět kamenů.

Běštín u Příbramě: V květnu 1947 byla povalena a poškozena řada náhrobních kamenů. Bylo podáno trestní oznámení SNB v Běštině. Dále byl případ sdělen ministerstvu vnitra, školství a informací. Jelikož SNB podal ministerstvu vnitra informaci dosti odlišnou, bylo jí nutno protokolárně opravit a vyvrátit. Pachatel nebyl vypatrán. Na počátku prosince 1947 hlásil hrobník Frant. Svoboda, bytem v Běštině, čp. 43, že židovský hřbitov byl opět demolován. Tentokrát bylo vyvráceno a poškozeno 37 náhrobních kamenů.

Nosetín u Tábora: Hřbitov byl zrušen mladistvými. Byli odsouzeni podle § 468 tr. z. k 14dennímu žaláři, podmíněně na dva roky.

Trutnov: Ze hřbitova bylo odvezeno 19 náhrobních kamenů. SNB zjistil, že kameny byly odvezeny místním obyvatelstvem. Krajský soud v Jičíně dne 12. listopadu 1946 trestní řízení zastavil (Tv 292/45—St 2750/46). Soud nabyt přesvědčení, že obviněný jednal bona fide, když pokračoval v tom, co jeho německý předchůdce začal. Jako národní správce se domníval, že náhrobní kameny může i nadále zpracovávat, jelikož byly jeho předchůdcem řádně zaplacený.

Jičín: Hřbitov byl již několikrát zrušen, náhrobní kameny vyvráceny, hroby rozbořeny, víka, rakve a pozůstatky mrtvých rozházeny. V obřadní síni byly namalovány pornografické obrazy a nápisy.

Ústí nad Lab.: Modlitebna byla demolována v noci z 25. na 26. září 1947. Pachatelé poškodili a zničili vnitřní zařízení, pošpinili vše hnědým lakovým nátěrem, rozebrali kamna, okna a ukradli thoru. Pachatel nebyl zjištěn.

Co ještě dodat? Snad nic. Vždyť každý případ sám o sobě je obžalobou a nesporným důkazem, že mezi námi je dosud hluboce zakořeněn fašismus a že měl filosof Picard pravdu, považoval-li za nutné napsati knihu »Hitler in uns«. Vskutku ještě v mnoha lidech žije Hitler. Autor tohoto článku vybral jako motto z historických pramenů dekrety středověkých velmožů. Dekrety staré dnes 434 až 602 let. A je vidět, že středověk trvá i dnes. Že se od dob vévodů Lehnických nic nezměnilo. Že i v roce 1947 je tráva, rostoucí na poli mrtvých, spásána dobytčím.

dopisy

Studentstvo schůzuj

Vážený pane redaktore,

pan V. G. opakoval v posledním čísle Dneška skoro přesně totéž, co napsal právě před rakem: že totiž studenti nepřinášejí do našeho života nic nového, nýbrž jen papouškují hlasy svých politických otců. Pan V. G. dovedl za celý rok změnit jenom své přirovnání: loni psal, že studentské valné hromady jsou resonanční deskou našeho stranicví, letos jsou pro něho jen otřelým válečkem.

Nebudu zatím s pisatelem polemizovat o této základní věci, ale hned podotýkám, že p. V. G. se poněkud mýlí. Viděl jsem zatím skoro všechny letošní valné hromady a konstatuji, že na medicíně, chemii a na stavebním inženýrství se mlu-

vilo mnohem více o odborových studentských problémech než o politice. K této věci se však, s Vaším svolením, ještě vrátím po skončení všech valných hromad, protože dnešní stav svědčí k nespravedlivé generalisaci, jaké podlehl i pan V. G.

Ale když už se mluví o té politice, chtěl bych dnes upozornit nestudenty na jeden důležitý politický problém dnešního studentského života. Je to otázka cizinců na našich vysokých školách a spor o jejich hlasovací právo ve fakultních spolicích. Tato věc se dosud vyskytla skoro na všech valných hromadách, a stanoviska obou stran se už tak vyhranila, že jakákoliv naděje na dohodu je iluzi. Ale je zajímavé, že o této věci jsme zatím slyšeli hovořit jenom studenty, kdežto starší lidé — stranici i nadstranici — se k tomu raději nevyslovují. Zde je hned jeden důkaz pro p. V. G., že studentské schůze nejsou jen rezonanční deskou či otřelým válečkem; tento tvrdý oříšek si musí studenti řešit sami a rozum jim k tomu nedodávají ani politické sekretariáty ani moudří lidé typu pana V. G.

Situace je tedy taková: jedna strana tvrdí, že cizinci jsou řádnými posluchači a tudíž mají být i řádnými členy fakultních spolků s právem hlasovacím. Tento názor se odůvodňuje tím, že na př. v Jugoslavii volí i Češi a v Anglii dokonce i černosi. Každá oposice tomuto návrhu je klasifikována jako rasová diskriminace, fašismus atd.

Druhá strana naproti tomu hájí stanovisko, že cizinci jsou sice plnoprávními občany se všemi výhodami lidskými, studijními i sociálními, ale jelikož se na našich valných hromadách řeší také problémy politické, není možno, aby cizinci o těchto československých věcech rozhodovali. Tento názor se opírá o par. 9 a 10 Hlavy druhé naší ústavy, podle níž aktivní i pasivní volební právo mají jen příslušníci ČSR. Kromě toho povážlivé množství cizích studentů na některých fakultách theoreticky vylučuje možnost, že by cizinci někdy mohli mít ve spolku většinu a odhlasovat si za spolkový jazyk třeba bulharštinu. Proto druhá strana navrhuje, aby si cizinci vytvořili svůj vlastní svaz a z něho delegovali s právem hlasovacím jednoho člena do výboru Svazu vysokoskolského studentstva. S tímto návrhem ovšem první strana z prestižních důvodů nesouhlasí.

Zůstaňme u těchto dvou oficiálních názorů a pomíňme zatím skutečnost, že cizinci jsou ve své absolutní většině jen jednoho politického zabarvení. A nyní se ptám všech moudrých starců, kteří se ještě zajímají o studentstvo: kdo má pravdu? Či jaké je jiné možné řešení tohoto problému? Prosim však, neračte opakovat některý ze dvou názorů, jež jsem zde uvedl — z toho už nás po valných hromadách brní uši.

S pozdravem

Jiří J e š

Duha nad benzinem

Vážený pane redaktore!

V čísle 38. Vašeho časopisu »DNEŠEK« pod názvem »Duha nad benzinem« zabývá se pan Bohumil Bílek otázkou ceny benzínu u nás a v té souvislosti věnuje svou pozornost zejména československým rafineriím.

Rafinerie jsou u nás organizovány do dvou národních podniků: českomoravské rafinerie tvoří Rafinerie minerálních olejů, národní podnik, slovenské tvoří Slovenské rafinerie minerálních olejov, národní podnik. Mám oprávněnou domněnku, že p. B. B. měl na mysli rafinerie českomoravské. Prosim proto, abyste v zájmu správného informování veřejnosti vzal na vědomí, pokud jde o náš národní podnik, toto:

1. Rafinerie českomoravské jsou, jak již uvedeno, podnikem národním a jejich práva a povinnosti jsou dány příslušnými dekrety, kterými se v každém směru řídí.

2. Stejně tak je rafineriím dán jejich výrobní program. Výroba benzínu z ropy v rafineriích i výroba benzínu syntetického ve Stalínových závodech, které jsou rovněž národním podnikem, je koordinována ústředním orgánem, Československými chemickými závody, národním podnikem. Pokud se vyskytly sporné otázky mezi naší a syntetickou výrobou, přednášeli jsme je, jak jest naší povinností, tomuto ústřednímu orgánu. Se své strany nevíme tudíž nic o válce mezi rafineriemi a výrobou benzínu syntetického. Stalínovy závody byly ovšem opětovně předmětem veřejné kritiky. My jsme však i tehdy zachovali naprostou zdrženlivost v přesvědčení, že odborné záležitosti v denním tisku objektivně rozřešeny být nemohou. Pokládali jsme za povinnost disciplinovaného národního podniku nepolemisovat s druhým národním podnikem pro senaci laického čtenářstva.

Jelikož, jak jsme již uvedli, žádnou válku se Stalínovými závody jsme nevedli, jest ovšem nesprávné i tvrzení, že rafinerie jsou nyní »na mohutném ústupu«. Naše zbraně, pokud bychom jich chtěli použít, jsou objektivní důvody pro výrobu benzínu z ropy a jsou zcela intaktní; nelze je otupit malicherným bojem u nás, když jsou ukovány světovou zkušeností.

3. Co se týká jakýchkoli »skrytých fondů«, o nichž se p. redaktor domnívá, že byly objeveny jako »Kolumbovo vejce« finančního problému, je nutno po stránce formální konstatovat, že nejde o žádné fondy skryté, nýbrž o částky, jejichž zúčtování je uloženo nejvyšším úřadem cenovým výrobcům a dovozcům minerálních olejů. Jde o a) rozdíly u levnějších nákupů ropy, než je podklad kalkulace cenové;

b) rozdíly u importu hotových výrobků oproti tuzemským cenám;

c) rozdíly u levnější výroby benzínu v rafineriích oproti Stalínovým závodům.

Částka 594 milionů Kčs, o níž se p. B. B. zmiňuje, týká se rafinerií jen asi z jedné pětiny. Skutečné rozdělení podle hlášeného stavu je toto:

Rafinerie minerálních olejů	10.3%
Stalínovy závody	17.0%
neznárodný sektor	63.7%

Pokud jde o celkovou výši, není vyloučeno, že tyto částky budou podléhat 61.2% zvláštní daní výdělkové, takže je možné, že výnos těchto rozdílů pro účely p. B. B. zmiňné bude ve skutečnosti podstatně nižší. Dále upozorňuji, že světový vývoj cen olejových surovin i výrobků je takový, že do budoucnosti nejenom nebude možno počítati s odváděním rozdílů, ale spíše bude nutno použití ušetřených přebytků na zlevnění produktů z podstatně zdražených surovin, nemá-li dojít v dohledné době ke zvýšení tuzemských cen.

Při posuzování celé záležitosti uniklo jistě p. B. B., že rafinerie minerálních olejů, jakožto národní podnik, jsou povinny tak jako tak veškerý zisk, po odečtení 10% pro zaměstnance a 20% pro rezervní fond, odvést rovněž do zvláštních státních fondů, určených zejména pro likvidace náhrad za znárodnění. Jde tedy u podniků tohoto druhu vlastně jen o formu, kterou jsou skutečné přebytky odčerpávány.

Pokud jde o podíl rafinerií, poznamenávám ještě, že odvod, který snad na ně připadne, sestává do značné míry z částek, které zvyšují cenu benzínu v rafineriích vyrobeného tak, aby nebyl levnější než benzin syntetický. Domnívám se, že skutečností, že rafinerie jsou schopny vyrábět benzin levněji, než je benzin syntetický, a že takto získaný rozdíl, místo aby se mohl projevit v nižší ceně benzínu, musí rafinerie odvádět státní pokladně, není pro ně hanbou.

Jest tedy tvrzení o tom, že »přetržky u benzínu z dovezené ropy a dovezené nafty dosáhly k 1. říjnu t. r. částky 594 milionů Kčs jen u rafinerií«, naprosto nesprávné. Stejně nesprávné je dramatické líčení »šestého kola zápasu« v causerii p. B. B. Zmatek v číslech, tam obsažených, je takový, že není možno toto místo kritizovat; jednáni toho druhu, jak je líčí p. B. B., nebylo se strany rafinerií vůbec vedeno.

Ze skutečnosti, které jsem uvedl, jest zřejmo, že příslušné částky nebyly ukryty a proto ani nemohly být nalezeny, nýbrž jejich shromáždování bylo úřady nařízeno a je jim známo; rafinerie se podléhají pouze maťou částí. Nemohou tudíž rafinerie samy pomoci od placení daně z motorových vozidel a není také jejich vinou, že cena benzínu jest u nás tak vysoká.

Dr. Adolf Balada,
centrální ředitel Rafinerií minerálních olejů,
národního podniku.

Pražská radnice

Vážená redakce!

K Vašemu článku »Kolem pražské radnice«, uveřejněmu v Dnešku dne 13. prosince 1947 pod značkou V. G., dovoluji si sdělití následující:

Charakteristický rozhovor, vedený na pražské radnici, zde mají být zachovány trosky Staroměstské radnice či mají-li být zbořeny, nebyl veden za tím účelem, aby návštěvníci Prahy ve stotvářech dnech, kteří k nám přijedou z venkova či z ciziny, viděli na vlastní oči, jak Němci v Praze řádili, nýbrž byl veden proto, aby tyto návštěvníci Prahy shlédli slavné historické Staroměstské náměstí tak, jak jej znají z mnoha rytin a fotografií.

Nešlo nám tudíž o zachování trosk nehezke stavby z let 1839 až 49, nýbrž o zachování Staroměstského náměstí v historických regulačních čarách, a to jak horizontálních, tak vertikálních. Pisatel sám jistě uzná, že vybouráním jedné stěny tohoto historického prostoru bude tento prostor porušen a že to již nebude ono historické staré náměstí, jak jej známe, nýbrž náměstí zcela jiné. Ze mají být trosky strženy, o to tudíž nebylo sporu. Kdyby byla součástí na novou budovu Staroměstské radnice přinesla výsledek, byl bychom již znali, co nahradí tuto stěnu tohoto historického prostoru, a byli bychom mohli ukázat všem návštěvníkům Prahy pomocí modelu (makety) nový vzhled Staroměstského náměstí v jeho starých regulačních čarách. Soutěž nepřinesla výsledek, a zastávali jsme tudíž názor, že trosky by měly být zachovány do sletu, aby prostor náměstí nebyl porušen. To byl jediný důvod, proč vznikla tato charakteristická debata. K tomu cituji pouze z článku p. prof. V. Vojtěška, archiváře hlav. města Prahy z roku 1938: »V Praze všechny cesty vedou na Staroměstské náměstí, to je od nepaměti nejdůležitějších místem pod pražským hradem, pod hradem...«

Inž. František Dlesk,
náměstek technického referenta hlav. m. Prahy,
člen ÚNV.

listárna redakce

Prosíme pp. odběratele Dnešku, kteří dosud nevyrovnali předplatné, aby k úhradě použili složenky, přiložené k tomuto číslu. Děkujeme.
Administrace.

Svět knih

KULTURNÍ ZPRÁVY

Jaroslav Seifert:

ZMRZLINA POESIE

*Podajte mi tu kyticí sněhových
ráž.*

*To už je jaro na severní
točně?
Ach ne, to jen anděl ze sněhu
křídla májí
a člověk si myslí: proč ne?*

*To není snih, ta vločka
kapesníku,
já vidím okno v bílém kouři
dýmky,
smějte se, lidé stojící pod
okapem,
smějte se, moje něžné
manekýnky.*

*Na střechách domů sladká
emrzlina,
to všechno, co tu vidíš, je tak
krásné!*

*Bkleněné oči tař slzami,
to nejsou slzy smáchu. Ach ne!*

*To už je jaro na severní točně
a člověk si myslí: proč ne?*

Ze sbírky »Svatební cesta«

NOVÉ KNIHY

VE STOPÁCH JUNGMANNOVÝCH

V nakladatelství Fr. Borového vyšla nedávno posmrtná kniha našeho nejlepšího dosavadního překladatele Ja-

Každý slyší jen čemu rozumí.

J. W. GOETHE

roslava Zaorálka, kterého jsme tento měsíc pochovali. Za okupace, kdy Němci už silně omezili naši knižní produkci a kdy pro zákaz cizí beletrie překladatelé už neměli takřka do čeho píchnout, věnoval se tento věčně pilný, ač těžce nemocný muž úmorné, piplavé práci, kterou nám nyní odevzdal jako odkaz. A je to odkaz cenný, ne sice prvý svého druhu, ale přece jedinečný. Z vlastní zkušenosti a z knih našich starých i nových autorů, oživujících své díla krajovými dialekty, hovorovou mluvou nedávnou i současnou, blyskající osobitými příměry v slangu i argotu, sebral všechna možná rčení a uspořádal je abecedně a přesnými pramenými údaji, vydal je v knize Lidová rčení. (Vyd. Fr. Borový, Praha, 1947, str. 742 + XXIV, 240 Kčs.) V jubilejním roce Jungmannově byla tak naše jazyková literatura obohacena o další znamenitý svazek, o němž lze bez nadsázky říci, že je nejkrásnější oslavou jubilea křesitele naší mateřštiny. Skromný Zaorálek staví se tu bezděky v jednu řadu s našimi slavnými muži, kteří týž druh práce obětavě pro národ konali, počínaje Komenským přes Jungmanna, Čelakovského, Erbeny

a J. Jeho práce má velký význam národopisný právě tím, s jakou akribií, punitkářstvem a skoro pedanterií je každý tvar určován a udán. To není řečeno ve zlém — naopak — ukazuje to přesnost, na kterou je spoleh. A ačkoli jde o knihu odbornou, určenou pro spisovatele, překladatele, vědce a badatele, může se do ní se zálibou ponořit každý, kdo miluje svůj rodný jazyk, kdo má rád svůj lid a obdivuje se jeho hluboké moudrosti, zkušenosti i radostnosti. Kniha je rozdělena ve tři části, obsahující 1. abecední slovní rčení, 2. abecední pořad přirovnání a 3. přehled rčení podle jejich významu. Kromě toho je tu i stručný slovníček málo známých výrazů dialektických a slangových. Nad touto knihou teprve je znát, jak hluboká a plná odpovědnosti byla Zaorálkova činnost překladatelská, o níž bylo trefně řečeno, že on ji povýšil na umění mč.

Přeloženo z Obrany lidu

SVĚT DIVADELNÍCH KOČOVNÍKŮ

Již jsme upozornili na román Adolfa Branaldy »Stříbrná paruka« (Borový, 543 str., 100 Kčs), jako na zajímavý vstup mladého autora

do literatury a prorokovali mu čtenářský zájem a životaschopnost. Dnes se k němu vrátíme s podrobnějším povšimnutím.

Děj tohoto rozsáhlého románu je vkomponován do tří částí, které vhodně a symbolicky nazývá autor jednáni jako drama, jako tragedie, již příběh skutečně je. Drama lidské především, ač jde o herce a osudy kočovné herecké skupiny. Otázka existence této divadelní skupiny pod direktorem Matyášem, která ostatně je také vedoucí až fixní ideou direktora, zachovávajícího tím slavnou tradici matyášovskou, je sice v popředí děje a je jeho jednotlivci osou, na níž se navíjejí i od níž se odpoutávají další osudy četných postav a skupinek. Ale konec konců nejde o divadlo, jeho osudy nebo výklad sociálního a národního, vlasteneckého, významu. Jde o lidi, jejich vnitřní i vnější osudy, o tragedii jejich života. Především o Matyáše, pravého hrdinu románu, postavu skutečně živou, plastickou, výraznou. Je to zralý muž, pomalu již stárnoucí, který vládne moudře a rozvážně i lidsky své »šmíře« a vede ji po jihu českém venkově po stopách slavné své rodové tradice. Zádost, mít dědice, přivede ho k herečce Magdě Brožové, krásné, silné ženě, která klid-

Z LIDSKÝCH DOKUMENTŮ AUGUSTY ŠERESTOVÉ

REMESLO

Cech. Před rokem osmaštyřicátým Vencl Červenej, Jakub Kocmánek, Franc Hala, Johann Pecka a Franc Brablec udělali bratrský spolek, ten cech, jak se povídá.

A byl k tomu jeden od okresu ustanovenej.

Na Boží tělo a na Martina byla schůze a to musel dojet komisař a prohlížet knihy. Ve schůzi bylo připovídání za učna a vypověděnej za tovaryša býval a pak přijatej za mistra. Potom se právo ztratilo a je v Hustopečích. Ale to bratrstvo je, dyž jeden lebo druhej zemře, že ho vyprovodíjů.

Dyž tak ty pláše (stejnokroj) lebo nech je co chce kupujů, tož si na to naskládajů, a dyž má bratrstvo nejakej výdaj, tož taky.

Esli podporuje bratrstvo vdovy a sirotky lebo nemocný tak mezi sebů?

Ó neej, to né, ani pohřeby za žádnýho mezi sebů neplatí.

Bratrstvo zvů lidí na slavný pohřeby (za nosiče) a zaplatíjů jim za tu.

K tomu bratrstvu přistůpli nekeři řemesnici z Bořetic, Kobylího, Vrbice, Němčiček, Štarviček a z Rakvic.

Učni. Nekde se dobře vyučvil, nekde musel děti chovat, mlátit, kopat a teprv poslední rok se učil. A bít užil nejvěc.

Tovaryši. Kerej byl statečnej, dělal od kusa. Nebyl statečnej, dělal na týdeň. Majstrovskěj kus, to byl obzvláštní kus, dyž ho dokázal, byl přijat za majstra.

Dyž majstr tovaryše schválil, že možná docilit chleba jinde, byl propuštěnej a vypověděnej za tovaryša.

Směl u něho ostat, dyž chcé. Nechcé, mohl it dál.

Tovaryši s kustem, kvartýrem a prádlem, to už musel

umět dokonalů prácu, že se mohl majstr se všim činem na něho uspolehnůt, měli týdně toral, lebo rynskej 20 šajnu, potom rynskej 50 techto peněz. Od kusa dyž dělal, taž 2 aji 3 zl. na týdeň, ale sničáni a večeru si mosel kúpit sám.

Jak sme se měli na herberku? Ja mezi tolima lidma, co tam mohl dobrýho užít, esli tam donesl groš, tož ho pozbyl. Ti starí tam sú bytelní jak ti kronikofři ve špitáři. To už tam majů svůj stůl obsednutej a jak tam novocián vende, už ho majů v práci: Bridrl ajnšenknu, a nedáte jim poslední groš, sú štout vás vyhodit.

Kerýmu se přitřefilo, že tam musel byt dyj, ešče pár tech mladých si odnesl!

Kováři. Ti měli odjakživa nejvěčší vážnosť z řemeslníků, protože spěš si člověk to kolo lebo bárco ze dřeva urype sám, než túto kovářsků prácu si nemože podělat.

Kuršmíd byl tady taky. Byl

kovářem, ale skládal prifuňk na to, že mohl dobytky kurýrovat.

Ten nepomahal čarama, měl jaků taků medecínu dycky.

Na vozecch kulí kovári: oje, násady, kola, ramena, žebřinky, rychtíny, lušnicka a rozvory.

Indá vypalůvali kovári všelijaký mustry na vozecch a dovikade, včil enom písmeny. Dřevěný pluhy se tu pletly do roku 1832.

Ty dvě nejvěčší kladiva kovářský menujů Cyril a Metchůd.

Tkalci. V Bořeticích, v Kobylů aji v Pavlovicích byli kadleci, co přadli ty plátna. Pavlovskěj uměl všeccko, aji kanafas aji šátky. Poslední kadlec kobylskej menoval se Hájek, šak býval na Bezděkovéj familii.

Sevci. Nebyli všeci indá šikovni, včil už je to jedna. Včil sú všeci šikovni, ale Kot-

ně a bez předsudků uchopí své milostné a existenční štěstí a žije s Matyášem a dá mu syna. Jejím vlivem Matyáš opouští starý repertoár tylovských her a začne s operetkami. Povodeň zničí jeho divadelní výpravu, rozleptá i skupinu. Matyáš je opuštěn postupně všemi a nakonec získat znovu království nad divadlem a herci, ale stařecké milostné zakolísání končí nejen desilusí, ale i zhroucením tělesným. Teprve na smrtelném lůžku je oddán s Magdou a zachraňuje rodovou koncesi pro syna. Vedle toho je tu řada episodických postav a osudů, dohromady pestrý obraz kočovné divadelní společnosti. Zachycen je tu sice problém lidového divadla tylovského, jeho vlastenecké a kulturní hodnoty (ta krásná srážka ochotnického kulturního měšťáctví s lidovou šmirou, upadající k sensačností z hrozně hmotné bída), ale tou hlavní a dojmavější je tragédie hereckých snů, tragédie sociálního vyhoštění, tragédie milostných vzplanutí a nevěr, rodinného neklidu, mravní rozkolísanosti, která jde s herci a poznávaná nakonec vše strašnou melancholií a smutkem. Není tu romantiky — a proto nutno autora pochválit — není tu fráze o osvětlování a vlasteneckém poslání — a to je novum u tohoto genu —

líček v zahradě přece nejkrásnější střevice pro svobodný děvčiny postaví, šak idú děvčata enom k němu.

— Mně udělá dycky takový vrzavý pěkný střevice, já to tuze ráda posluchám, dyž si šlapu po dědině a ono mně to hodně vrzúká, ale dyž potkám nekerú a střeviceška ji vrzajú, hned bych ji dala liskanec. Na druhým to nemožu vystát.

— To mohla říct kráva a tele mohlo být ticho. Tož tobě možu a druhýmu ne? Ale ten Kotlíček aji faldovačky zná postavít, svobodní chlapeci taky enom k němu.

Sedláci enom k Matysovi Búchalovi, ten dělal fest, věil si rád zavdá, trochu se spúšćá. Tito dělní lidé enom ke Slavíkovi, ten nedělá tak draho a má už ty kopyta pro ně svedený, přece takovej člověk v zimě aby si mohl hodně nazut, hemože lapět za kamnata.

Páni a řemesníci mají taky svýho, ten si nechá pane platit.

Kordule a lajble pro svobodných vyšíval indá po novejši múdě mladej Závěťřanskej a po starejši múdě tak temto starým lidon Stašek Vichorin.

Než byly trhy, platili sedláci řemesníkovi za hotovou práci obilím, handlúvali. Věil platijú na Novej rok kovárom a koláři n.

Pámblíčku milej! Dokád byla robota a dokád řemesníkom bylo dobře, nebylo jich tolej, ty se pyć il, to se neptat

není tu však též dost kladného ideového zdůvodnění, podezření i ospravedlnění tohoto kulturního a národního i sociálního historického zjevu. Konečně, vždyť vzpružina všech těch kočovnických umění je zde osobní, málokdy přerůstající soukromé, třeba osudové zaujetí a pouto. Proto i Matyáš odnese si smutek nad marností, umělecké tvoření nestalo nad direktorskou a redovou prestiží. Odtud i smutek nad osudy ostatních. Snad autor chtěl právě ukázat na lidskou, osobní tragedii a konečně i uměleckou tragedii tohoto lidového a periferního divadelnictví. Pak ovšem ani tento kritický postoj ke skutečnosti neproměnil v hlubší ideový a společenský výklad a výraz. Zvláště, když přidal ještě melancholičtější epilog, v němž potomek Matyášův je osudově přiváben k divadlu a po překvapivě neorganickém (vzhledem k subjektu) odpadnutí válečném a poválečném od národa, rodiny i divadla — pro vídeňskou dámičku a kavárnu a domnělou volnost! — pozná, že jeho syn se zatím stal slavným českým hercem. Tak tento epilog zároveň s prologem, který je historickým úvodem k této divadelní tradici rodu Matyášů, tvoří jen rámec osudovosti zděděné divadelnické krve. Ale právě tento romanticko-iracionální prvek nevytvoří pevnou základnu subjektu. Velkým kladem románu zůstává překvapivá schopnost mladého autora-herce podat

To se v císařské hospodě roztaňovali, prej: My řemesníci po celej seknici a vy sedláci v kútku žebrači. A věil mají po jednom penzi, jak tí sedláci, tak tí řemesníci, nemá žádněj nazbyt.

Dyž kovář okuje vůz, musí být haldamáš, pravda, pane mistře kováři, tož povidej! Lebo dyž zedníci udělajú glajchu, taky. Co by mužekej zanechal haldamášů, ten se napije rád bár kdy. Jak třeba esli je vám kerým povědomo, dyž můj strýc stavjali stodolu. Pěkně ten majstr si zjednal od ní bečku vína.

A akorát než tí zedníci tú stodolu vystavili, tú bečku vína vypili, výšlo jim to just jak tej dívce do tech vánoc. Tí znali pane cudit, ale dobře dělali, tá stodola, nech se na ňu nekdo dnes podívá, esli není řádně fest postavená.

Potom ukazovali na ňu, prej tato stodola je za bečku vína postavená.

Z knihy «Lidské dokumenty od Augusty Šebestové»

prostředí s odbornou a názorovou živostí, vytvořit opravdu živé lidské bytosti, zachytit je v typických projevech ve scénách dramaticky oživených. Zachytit přímo jejich živočišné teplo, dojmout jejich osudem, jenž je spíš tragický než vzrušující, spíš marný, než krásný.

F. Buriánek.

Přelázněno ze Zemědělských novin

Za trvalý mír, za lidovou demokracii je čtrnáctideník, který vydává Informační bureau komunistických stran v Bělehradě. Informuje o spolupráci a politickém postupu komunistických stran v evropských státech. Je psán rusky, anglicky a francouzsky. Objednávky posílejte na adresu «Světový tisk», Praha II, Příkopy 22, telefon 224-82, který má generální zastoupení pro prodej čtrnáctideníku v ČSR. V objednávkách nezapomeňte poznamenati, v jakém jazyce vám má býti časopis zaslán. «Za trvalý mír, za lidovou demokracii» žádejte ve všech prodejnách novin. Cena jednotlivého výtisku 4 Kčs, předplatné na 1 rok 104 Kčs, na půl roku 52 Kčs. — Vychází pravidelně 1. a 15. každého měsíce. — Redakce časopisu: Bělehrad, ul. Jovana Ristiće 21.

Prosba k veřejnosti! Pohraniční obec Bernartice u Javorníka v západním Slezsku, buduje svou knihovnu a žádá laskavě všechny příznivce literatury o vhodné knižní dary.

KNIHY REDAKCI DOŠLÉ

Alexander Werth: **Stalingradský rok.** Přeložil Jindřich Fantl. Obálka a vazba Jar. Šváb. Vydalo vydavatelstvo Družstevní práce. Stran 706, brož. 78 Kčs, váz. 98 Kčs.

Zdeněk Kalista: **Stručné dějiny československé.** — Obálka a úprava V. Bláha. Vydal Václav Petr. Stran 307, brož. 120 Kčs.

Kristian Kristiansen: **Psanec.** Z norského originálu přeložila M. Lesná-Krausová. Nakladatelské družstvo Máje. Stran 205.

Bohuslav Pernica: **Dlouhá louka.** Vydala Česká grafická Unie, a. s. Kresby A. Kašková-Bělíková. Stran 204, brož. 90 Kčs.

Mil. Matoušek: **Zivot a působení dr. F. C. Kampelika.** Obálka Fr. Ketzek. Nakl. Alois Svoboda. Stran 166, 69 Kčs.

Bedřich Mendl: **Vývoj řemesel a obchodu v městech pražských.** Vydal Archiv pro dějiny průmyslu, obchodu a technické práce. Stran 111, 70 Kčs.

Jan Hajšman: **V drápech bestie.** (Buchenwald.) Obálka Emil Filla. Kresby Z. Adla - M. Marešová. Vydali V. Neubert a synové. Stran 352, brož. 198 Kčs.

Jiří Neustupný: **Pravé dějiny Lužice.** Stran 148. Vydala Společnost přátel Lužice. Cena neudána.

Jaroslav Janů: **Petr Bezruč.** Grafická úprava F. J. Müller. Vydalo ministerstvo informac. Stran 61, 50 Kčs.

Jeronym Holeček: **O nový typ československého vojáka.** Vydalo Dělnické nakladatelství. Stran 202, 30 Kčs.

MUDr. V. Rychetník: **Hygienu venkova.** Vydalo Dělnické nakladatelství. Stran 105 — 30 Kčs.

Josef Toman: **Lidé pod horami.** (Román.) Nakl. Alois Hynek. II. vydání. Stran 338, brož. 96 Kčs, váz. 126 Kčs.

B. A. Hochman: **Frazeologie anglické obchodní korespondence.** Nakl. A. Neubert. Stran 39, 12 Kčs.

Albert Camus: **Cizinec.** (Román.) Z francouzského originálu přel. Sv. Kadlec. Obálka, vazba a úprava Václav Bláha. Nakl. Václav Petr. Stran 110, 40 Kčs.

Stanislav Čapek: **Úvod do sociální otázky.** Obálka M. Rada. Nakl. Kostnické jednoty v Praze. Stran 45, 12 Kčs.

F. Škorpil: **Mezihrý život.** Obálka Jar. Vondráček. — Frontispice akad. mal. J. Pokorný. Vydalo Lékařské knihkupectví a nakl. Stran 199, brož. 85 Kčs, váz. 100 Kčs.

Hanuš Bonn: **Dílo.** Básně a překlady. Uspořádal a doslov napsal Jiří Valja. S předmlouvou Václ. Černého. Obálka a úprava Frant. Muzika. Nakl. V. Petr. Stran 227, brož. 70 Kčs.

Frant. Loubal: **Slováci odpovídají.** (Žeň ze slovenských dopisů s předmlouvou Ivana Déra.) Obálka Jarosl. Šváb. Vydal Melantrich. Stran 65, 35 Kčs.

RŮŽOVÉ PSANIČKO

Ani psu nedostal.
Potád mi kašlal.
Poslala jsem ho domú.
At si vezme

Lesněnky

Máňa Libezná,
úředníca.